

ZESZYTY NAUKOWE

**WYŻSZEJ SZKOŁY EKONOMICZNO - SPOŁECZNEJ
W OSTROŁĘCE**

2/2015(17)

**<http://www.wses-zeszyty.pl/>
<http://www.sj-ostroleka.com/>**

OSTROŁĘKA 2015

RADA PROGRAMOWA

Prof. zw. dr hab. dr H.C. Antoni Mickiewicz - Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie, **dr hab. Andrzej Borowicz prof. UŁ** - Uniwersytet Łódzki, **prof. James W. Dunn** - Pensylwania State University USA, **dr hab. Bogusław Kaczmarek prof. UŁ** - Uniwersytet Łódzki, **dr hab. Paweł Mickiewicz prof. SWSPIZ** – Społeczna Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Zarządzania, **dr hab. Wojciech Popławski prof. WSB** – Wyższa Szkoła Bankowa w Toruniu, **prof. Enrique Viaña Remis** - University of Castilla-La Mancha Hiszpania, **dr hab. Wojciech Wiszniewski prof. PW** - Politechnika Warszawska, **dr Kazimierz K. Parszewski prof. WSES** - Wyższa Szkoła Ekonomiczno - Społeczna w Ostrołęce, **dr hab. Piotr Bórawski, prof. WSES** - Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Wyższa Szkoła Ekonomiczno-Społeczna w Ostrołęce, **dr Agnieszka Brelik** – Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie, **dr hab. Mariola Grzybowska – Brzezińska prof. WSES** - Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Wyższa Szkoła Ekonomiczno-Społeczna w Ostrołęce, **dr Manfred Müller** - Siegmundsbürger HausWerraquelle GmbH Niemcy, **dr Radosław Szulc** - Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, **dr Volodymyr Ternovsky, associate professor** - Tavriya State Agrotechnological University, Ukraina, **dr hab. Elżbieta Jadwiga Szymańska prof. SGGW** - Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, **dr Agnieszka Sapa** – Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu.

KOMITET REDAKCYJNY

dr inż. Ireneusz Żuchowski (redaktor naczelny), **mgr Kazimierz Krzysztof Bloch** (sekretarz), **dr Agnieszka Sompolska-Rzechula**(redaktor statystyczny), **mgr Alina Brulińska**(redaktor językowy), **Jeffrey Taylor** (redaktor językowy – język angielski), **dr hab. Bogusław Kaczmarek prof. UŁ** (redaktor tematyczny), **dr hab. Andrzej Borowicz prof. UŁ** (redaktor tematyczny), **mgr Aleksandra Nowak** (redaktor tematyczny)

WYDAWCA/PUBLISHER
WYŻSZA SZKOŁA EKONOMICZNO – SPOŁECZNA W OSTROŁĘCE
HIGH ECONOMIC – SOCJAL SCHOOL IN OSTROŁĘKA
07 – 401 Ostrołęka, ul. Kołobrzeska 15, tel./fax. 0 – 29 769 10 34
www.wses.edu.pl

Punkty Informacji Europejskiej w Ostrołęce
Europe Direct

Publikacja wydana ze wsparciem
finansowym
Komisji Europejskiej w ramach projektu
Europe Direct

© Copyright by
Wyższa Szkoła Ekonomiczno – Społeczna w Ostrołęce
Ostrołęka 2015

ISSN 2391 - 9167

Zeszyty Naukowe – nr 2/2015(17)

Od 2014 r. (od nr 1/2014(12)) Zeszyty Naukowe Wyższa Szkoła Ekonomiczno-Społeczna w Ostrołęce zmieniają nazwę na Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomiczno-Społecznej w Ostrołęce, są wydawane online i są kontynuacją poprzednich Zeszytów wydawanych pod numerem ISSN 1897 – 7391.
Częstotliwość ukazywania Zeszytów Naukowych Wyższej Szkoły Ekonomiczno-Społecznej w Ostrołęce – kwartalna

Spis treści	str.
DZIAŁ 1. POLSKA OBYWATELSKA I SAMORZĄDOWA	8
1. KAZIMIERZ KRZYSZTOF BLOCH, PAWEŁ SZULKOWSKI	9
UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZEDSIĘBIORCZOŚCI WIEJSKIEJ NA PRZYKŁADZIE POWIATU OSTROŁĘCKIEGO	
2. BRONISŁAW DUTKA	20
ANALIZA PRZEBIEGU I REALIZACJI DZIAŁAŃ ZAWARTYCH W III OSI „JAKOŚĆ ŻYCIA NA OBSZARACH WIEJSKICH I RÓŻNICOWANIE GOSPODARKI WIEJSKIEJ” PROW 2007-2013	
3. IRENEUSZ ŻUCHOWSKI, MARIOLA GRZYBOWSKA- BRZEZIŃSKA, ADAM PAZUŁA	32
WIEDZA MARKETINGOWA PRZEDSTAWICIELI WŁADZ GMIN SUBREGIONU OSTROŁĘCKIEGO	
DZIAŁ 2. POLSKA WIEDZY I INNOWACYJNOŚCI	40
4. ANETA BĘLDYCKA-BÓRAWKA	41
CZYNNIKI ROZWOJU GOSPODARSTW ZAJMUJĄCYCH SIĘ UPRAWĄ RZEPAKU W OPINII ICH WŁAŚCICIELI	
DZIAŁ 3. POLSKA-UNIA EUROPEJSKA-SĄSIEDZTWO	53
5. DARIUSZ ELIGIUSZ STASZCZAK	54
ZMIANY W ZBIOROWEJ HEGEMONII MOCARSTW I KORPORACJI TRANSNARODOWYCH NA POCZĄTKU XXI WIEKU	
6. BARTOSZ MICKIEWICZ, IRINA PILVERE	63
ROLA I ZNACZENIE POLITYKI ZALESIENIOWEJ W PROCESIE KSZTAŁTOWANIA OBSZARÓW WIEJSKICH W UNII EUROPEJSKIEJ	

Contens	p.
CHAPTER 1. CITIZEN SHIP AND LOCAL GOVERNMENT IN POLAND	8
1. KAZIMIERZ KRZYSZTOF BLOCH, PAWEŁ SZULKOWSKI	9
CONDITIONING OF RURAL ENTERPRENEURSHIP DEVELPPMENT BASED ON THE EXAMPLE OF OSTROŁĘKA POWIAT	
2. BRONISŁAW DUTKA	20
ANALYSIS OF REALIZATION OF ACTIVITIES IMPLEMENTED INTO III AXIS „QUALITY OF LIFE IN RURAL AREAS AND DIFFERANTIATION OF RURAL ECONOMY” RADP 2007-2013	
3. IRENEUSZ ŻUCHOWSKI, MARIOLA GRZYBOWSKA-BRZEZIŃSKA, ADAM PAZUŁA	32
MARKETING KNOWLEDGE OF REPRESENTATIVES OF THE MUNICIPALITIES FROM THE SUBREGION OSTROLEKA	
CHAPTER 2. KNOWLEDGE AND INNOVATION IN POLAND	40
4. ANETA BĘLDYCKA-BÓRAWSKA	41
FACTORS OF DEVELOPMENT OF HOLDINGS ENGAGED IN OILSEED RAPE PRODUCTION IN THE OPINION OF THEIR OWNERS	
CHAPTER 3. POLAND-THE EUROPEAN UNION-NEIGHBOURHOOD	53
5. DARIUSZ ELIGIUSZ STASZCZAK	54
CHANGES IN THE COLLECTIVE HEGEMONY OF STATE-POWERS AND TRANSNATIONAL CORPORATIONS IN THE BEGINNING OF XXI CENTURY	
6. BARTOSZ MICKIEWICZ, IRINA PILVERE	63
ROLE AND MEANING OF AFFORESTATION POLICY IN PROCESS OF RURAL AREAS CREATION	

DZIAŁ I

**POLSKA OBYWATELSKA
I SAMORZĄDOWA**

CHAPTER I

**CITIZENSHIP AND
LOCAL GOVERNMENT IN
POLAND**

Mgr Kazimierz Krzysztof Bloch

Lic. Paweł Szulkowski

Wyższa Szkoła Ekonomiczno-Społeczna w Ostrołęce

UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZEDSIĘBIORCZOŚCI WIEJSKIEJ NA PRZYKŁADZIE POWIATU OSTROŁĘCKIEGO

Wstęp

Przedsiębiorczość jest zagadnieniem, które posiada charakter interdyscyplinarny. Jej rolę zauważamy w wielu obszarach życia nie tylko gospodarczego, ale i społecznego. Ze względu na ten społeczno-gospodarczy charakter należy zjawisko przedsiębiorczości rozpatrywać wielowymiarowo. To z kolei wpływa na bogactwo proponowanych definicji i interpretacji tego terminu. Jako pierwsi terminem „przedsiębiorczość” zaczęli posługiwać się B. Belidon oraz J. B. Say. Badacze ci podkreślali znaczenie, jakie w ramach systemu ekonomicznego posiada osoba przedsiębiorcy. Zgodnie z ich definicją, przedsiębiorca „przenosi zasoby ekonomiczne z obszaru o niższej wydajności na obszar o wyższej wydajności i wyższym uzysku”.¹

W literaturze przedmiotu odnaleźć można wiele definicji przedsiębiorczości. Ulegają one też ciągłemu rozwojowi. Wychodząc naprzeciw związanej z tym faktem potrzebie systematyzacji tych definicji, W. J. Baumol opisuje współczesne badania naukowe nad przedsiębiorczością jako badania należące do trzech głównych nurtów, a mianowicie:

- szkoły F. Knighta,
- szkoły J. Schumpetera,
- tzw. szkoły austriackiej.²

Pierwszy z tych kierunków został zainspirowany pracami F. Knighta, który główny akcent w swoich badaniach i definicjach kładł na zdolność przedsiębiorców do ponoszenia ryzyka. Knight wyróżnił także ryzyko i tzw. niepewność przedsiębiorcy. Ryzyko, zdaniem badacza, to pewne możliwe do przewidzenia (i ubezpieczenia się przed nim) odchylenie od stanów przez przedsiębiorcę

¹ B. Wawrzyniak, *Przedsiębiorczość – legitymacja do przyszłości*, „Przegląd Organizacji” nr 7/1998, s. 6-9

² A. Gaweł, *Ekonomiczne determinanty przedsiębiorczości*, AE Poznań 2007, s. 14

oczekiwanych. Jako niepewność Knight definiuje natomiast takie odchylenie, którego ani nie można przewidzieć, ani też ubezpieczyć się przed nim.³

Za kontynuatora i reprezentanta tej myśli uznaje się R. Griffina. Według definicji tego badacza, przedsiębiorczość to „proces organizowania i prowadzenia działalności gospodarczej oraz podejmowania związanego z nią ryzyka”.⁴ Na gruncie polskim zagadnienie to porusza z kolei W. Grzybowski. Zdaniem badacza „możliwości działania przedsiębiorczego zależą najczęściej od zdolności przedsiębiorcy do ponoszenia ryzyka”.⁵

Drugi kierunek, zainspirowany pracami J. Schumpetera, kładzie z kolei nacisk na innowacyjność przedsiębiorców – ich zdolność do tworzenia nowych idei, rynków, produktów, technologii itp.⁶ Badacz ten uważa, że „za przedsiębiorstwa należy uznać te podmioty gospodarcze, które analizują, a następnie realizują 'nowe kombinacje' czynników produkcji i są aktywnymi uczestnikami tych procesów”.⁷

Na polskim gruncie badawczym myślą Schumpetera zajmował się np. J. Lichtarski. Podkreślał on, że głównymi przyczynami rozwoju gospodarczego są właśnie te „nowe kombinacje”, wśród których wyróżniał m.in. wprowadzenie nowej metody produkcji, wprowadzenie nowego towaru bądź nowego gatunku towaru czy otwarcie nowego rynku.⁸ Ogólnie rzecz ujmując, w definicjach inspirowanych pracami J. Schumpetera przedsiębiorczość rozumie się jako podejmowanie działania. Może ono polegać na reorganizowaniu bądź organizowaniu pewnych ekonomicznych bądź społecznych mechanizmów. Głównym celem tego działania jest zaś kierowanie posiadanych zasobów do praktycznego ich wykorzystania (z zaakceptowaniem czynników ryzyka i niepewności w prowadzeniu działalności).⁹

Trzeci kierunek, tzw. szkoła austriacka, to najmłodsza koncepcja interpretacyjna przedsiębiorczości. W jej świetle przedsiębiorca to „outsider, który dostrzega możliwość osiągnięcia zysku i wykorzystuje ją”. Badacze szkoły austriackiej inspirują się poglądami L. Misesa oraz I. M. Kirznera, który definiują przedsiębiorczość jako „indywidualne odkrywanie informacji czy okazji i

³ T. Piecuch, *Przedsiębiorczość. Podstawy teoretyczne*, C. H. Beck, Warszawa 2010, s. 29

⁴ R. Griffin, *Podstawy zarządzania organizacjami*, PWN Warszawa 2001, s. 730

⁵ W. Grzybowski, *Przedsiębiorczość i ryzyko w gospodarce rynkowej*, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej Lublin 1994, s. 5

⁶ A. Gawęł, op. cit., s. 15

⁷ Ibidem

⁸ J. Lichtarski, *Podstawy nauki o przedsiębiorstwie*, AE Wrocław 2007, s. 59-60

⁹ B. Ujda-Dyńska, *Przedsiębiorca i przedsiębiorczość w teorii ekonomii*, w: *Uwarunkowania przedsiębiorczości – aspekty ekonomiczne i antropologiczno-społeczne*, red. K. Jaremczuk, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. S. Tarnowskiego w Tarnobrzegu, Tarnobrzeg 2006, s. 202

wykorzystanie ich w sferze rynku”.¹⁰ Kontynuatorem tej koncepcji na gruncie polskim jest m.in. J. Macieja, który uważa, że przedsiębiorczość to „*cudowny sposób budowania i tworzenia czegoś nowego z niczego – umiejętność wykorzystywania pomysłów i zasobów niedostrzegalnych dla innych*”. Zdaniem badacza to właśnie przedsiębiorczość stwarza możliwość przekształcenia różnego rodzaju pomysłów oraz inicjatyw w opłacalną działalność gospodarczą.¹¹

Szczególne znaczenie przedsiębiorczości przypisuje się w rozwoju obszarów wiejskich i terenów zacofanych gospodarczo. Dzięki działaniom przedsiębiorczym powstają nowe miejsca pracy na obszarach wiejskich, a ludność rolnicza pozyskuje dodatkowe dochody. Jednak podmioty te napotykają w swoim rozwoju na wiele ograniczeń, a główną barierą jest brak kapitału wynikający z raku zasobów finansowych w firmach oraz niskich dochodów ludności. Głównym ograniczeniem rozwoju jest bariera kapitałowa, wynikająca z braku zasobów finansowych w firmach oraz niskich dochodów ludności wiejskiej¹².

Cel, przedmiot i metoda badań

Głównym celem badań jest poznanie szans i barier rozwoju mikroprzedsiębiorczości na przykładzie obszarów wiejskich powiatu ostrołęckiego. Badanie zostało przeprowadzone w maju 2015 roku, w formie anonimowej ankiety na próbie dwudziestu mikroprzedsiębiorców z powiatu ostrołęckiego działających na obszarach wiejskich.

Przedmiotem badań były szanse i bariery w rozwoju przedsiębiorczości. Podczas przeprowadzania badań zastosowano metodę ankiety. W procesie analizy danych zastosowano metody graficzne, tabelaryczne i opisowe.

Wyniki badań

Rozpoczynając badanie postanowiono zapytać mikroprzedsiębiorców o to, w jakiej branży działają ich firmy. Zdecydowana większość przedsiębiorców – aż 14 z 20 przebadanych osób – zaznaczyła, że ich firmy działają w branży usług.

¹⁰ A. Gawel, op. cit., s. 15

¹¹ J. Macieja, *Przedsiębiorczość w systemie ekonomicznym*, w: *Studia Ekonomiczne Instytutu Badań Ekonomicznych PAN* 24/1991, s. 51

¹² P. Bórawski, *Uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich na przykładzie gminy Staroźreby*. *Acta Scientiarum Polonorum. Oeconomia* 3(2), s. 37-46.

Dziewięciu przedsiębiorców działa w branży handlowej i tylko jeden w branży produkcyjnej.

Wydaje się, że wyniki te potwierdzają ogólną tendencję. Działalność produkcyjna jest raczej zarezerwowana – ze względu na wysokie koszty rozpoczęcia produkcji, wysoki koszt zakupienia odpowiednich maszyn, konieczność zatrudnienia większej ilości osób itp. - dla średnich i dużych przedsiębiorstw.

W tabeli 1 przedstawiono liczbę pracowników, jaką zatrudniają przebadane przez nas osoby. Zdecydowana większość – bo aż 50% mikroprzedsiębiorców – jest samozatrudniona, prowadzi działalność gospodarczą bez pomocy ze strony dodatkowych pracowników. Aż 25% przedsiębiorców zatrudnia od dwóch do czterech osób, 15% zaś – od pięciu do dziewięciu osób, a jedynie 10% - jedną osobę. Przebadane przez nas osoby podkreślały między innymi wysokie koszty pracy jako przyczynę niezatrudniania nowych pracowników. Należy również pamiętać o tym, że dane te nie uwzględniają tzw. szarej strefy, tj. osób współpracujących z przedsiębiorcami bez żadnej umowy

Tabela 1. Charakterystyka objętych badaniami przedsiębiorstw
Table 1. Charactersitic of surveyed enterprises

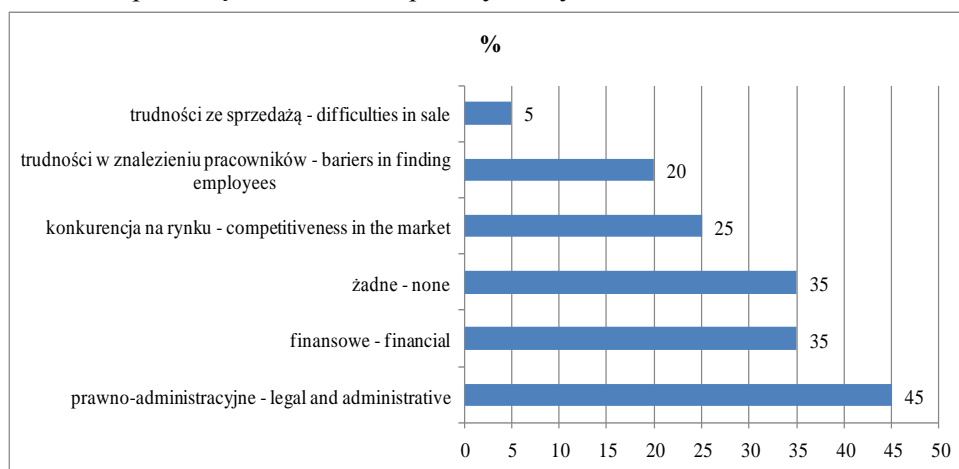
Wyszczególnienie - Specification	%
Branża- branch	
Usługi - services	70
Handel - trade	45
Produkcja - production	5
Liczba zatrudnionych osób - number of employed people	
Tylko właściciel przedsiębiorstw - only enterprise owner	50
1 dodatkowy pracownik - 1 additional employee	10
2-4	25
5-9	15

Źródło: Badania własne
Source: own survey

Na rysunku 1 przedstawiono przeszkody, jakie badani mikroprzedsiębiorcy napotykali w trakcie zakładania swoich przedsiębiorstw. Największa liczba przebadanych przez nas osób (45%) przyznała, że podczas zakładania firmy spotkała się z różnego rodzaju barierami administracyjnymi, na przykład tymi związanymi z nadmierną biurokracją. 35% badanych stwierdziło, że przeszkodą były dla nich uwarunkowania finansowe. Co pocieszające jednak, taka sama liczba respondentów uznała, że podczas zakładania działalności gospodarczej nie napotkała żadnych

barier. Dla 25% przedsiębiorców przeszkodą była konkurencja na rynku, dla 20% - trudności w znalezieniu odpowiednich pracowników, jedynie 5% respondentów jako barierę wskazało trudności ze zbytem i sprzedażą.

Jak wynika z badań, podstawową barierą założenia własnej działalności gospodarczej jest więc system prawno-administracyjny. Wydaje się, że uproszczenia w tym zakresie (łatwiejsze procedury, mniej biurokracji, zmniejszenie kolejek w urzędach, większe kompetencje pracowników administracji itp.) mogłyby stanowić znaczną szansę dla powstawania małych inicjatyw przedsiębiorczych. Podobną rolę mogłaby pełnić rozmaita pomoc finansowa dedykowana dla małego biznesu. Oba te czynniki pomogłyby jeszcze bardziej zwiększyć odsetek osób, które podczas zakładania przedsiębiorstwa nie napotkały żadnych barier.

Rysunek 1. Bariery w rozwoju przedsiębiorstw w opinii ich właścicieli

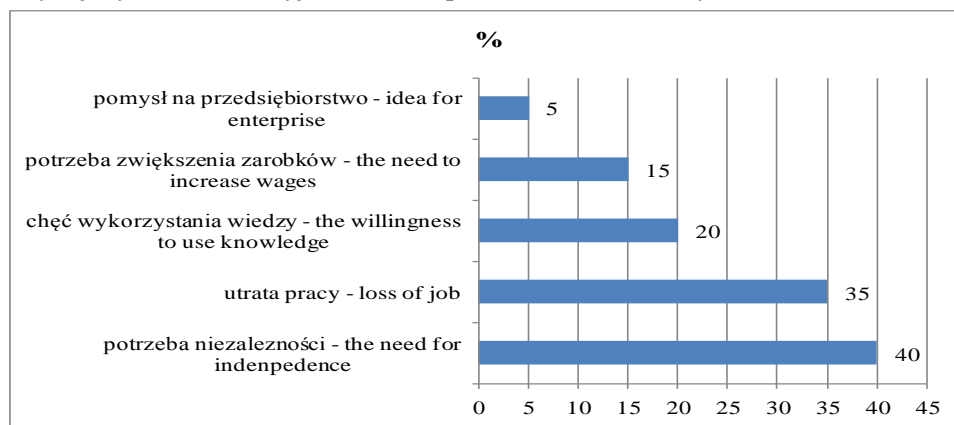
Figure 1. Barriers in enterprise development in their owners ppinions

Źródło: Badania własne

Source: Own survey

Poniższy wykres nr 2 przedstawia przyczyny założenia przedsiębiorstw. Przebadani przez nas przedsiębiorcy dzielą się mniej więcej po równo na tych, którzy założyli firmę z wspomnianych wcześniej pobudek negatywnych i tych, którzy rozpoczęli działalność gospodarczą z pobudek pozytywnych. Wśród pobudek negatywnych możemy wyróżnić: potrzebę zwiększenia zarobków (15% badanych) oraz utratę poprzedniej pracy lub brak możliwości zarobku (35% badanych). Wśród pobudek pozytywnych natomiast: chęć wykorzystania własnej wiedzy (20% badanych), potrzebę niezależności (40% - największa ilość badanych) czy pomysł na

przedsiębiorstwo (5% badanych). Łącznie przedsiębiorstwa z pobudek negatywnych założyło 52% badanych, kierując się pobudkami pozytywnymi zaś – 48% badanych. Co ciekawe, żadna z przebadanych przez nas osób nie założyła przedsiębiorstwa kierując się potrzebą samorealizacji, nikt też nie przejął firmy po rodzinie. Należy pamiętać o tym, że przedsiębiorstwa założone z pobudek negatywnych upadają zdecydowanie częściej niż te założone z pobudek pozytywnych. Traktowanie własnej firmy jako „ostatniej deski ratunku” może się przyczynić do spadku motywacji do jej prowadzenia i związanego z nim wprowadzania innowacji, które jak dowiedliśmy w poprzedniej części pracy, stanowią bardzo ważny czynnik decydujący o konkurencyjności mikroprzedsiębiorstwa na rynku.

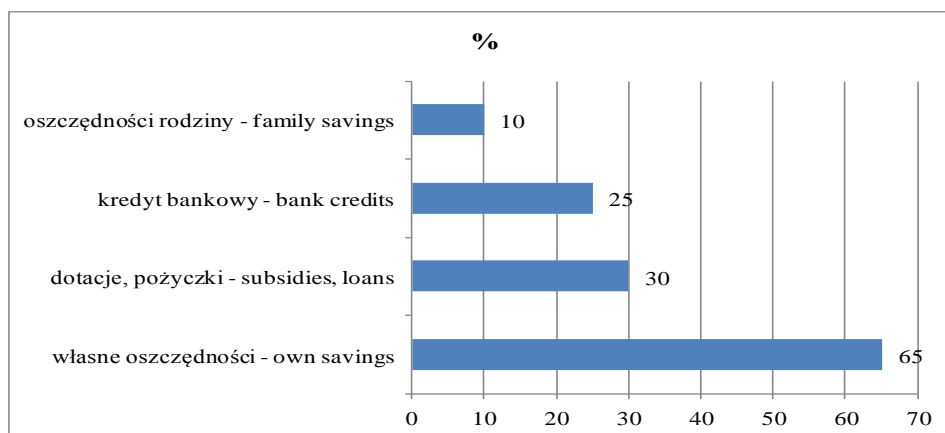
Rysunek 2. Przyczyny założenia przedsiębiorstwa

Figure 2. Reasons for enterprise starting

Źródło: Badania własne

Source: Own survey

Na rysunku 3 przedstawiono sposoby, w jakie zakładający przedsiębiorstwo finansowali jego rozpoczęcie. Jak wynika z badań, zdecydowana większość przebadanych osób sfinansowała rozpoczęcie działalności gospodarczej ze źródeł, które nie wymagały żadnych pożyczek. Własne oszczędności jako źródło finansowania wskazało aż 65% respondentów, różnego rodzaju dotacje i pożyczki bezzwrotne – 30% badanych, kredyty bankowe zaś – 25%. Najmniej popularną formą finansowania założenia działalności okazały się oszczędności rodziny i przyjaciół – skorzystało z nich jedynie 10% mikroprzedsiębiorców. Takie wyniki mogą mieć dwa podłoża. Po pierwsze, niechęć do zapożyczania się, po drugie zaś – brak zaufania do różnego rodzaju instytucji bankowych, bądź też zniechęcenie do panujących w nich procedur, na przykład wnioskowania o kredyt.

Rysunek 3. Sposoby finansowania rozpoczęcia działalności

Figure 3. Ways of financing starting activity

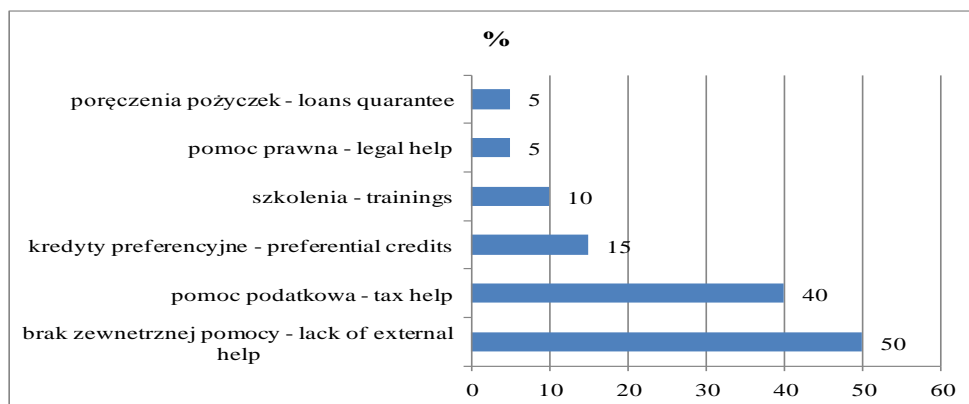
Źródło: Badania własne

Source: Own survey

Przy finansowaniu rozpoczęcia działalności gospodarczej badani przedsiębiorcy wykazali się w większości znacznym indywidualizmem. Wyniki tego badania przedstawione zostały na powyższym wykresie nr 4. Największa liczba – 50% przebadanych przez nas mikroprzedsiębiorców stwierdziła, że nigdy nie korzystała z żadnej pomocy zewnętrznej przy prowadzeniu mikroprzedsiębiorstwa.

Aż 40% osób korzystało z pomocy w rozliczeniach podatkowych, 15% - z kredytów preferencyjnych, 10% - ze szkoleń i kursów na temat prowadzenia biznesu i po 5% - z poręczeń pożyczek oraz pomocy prawnej. Poza pomocą podatkową (również związaną z barierami prawno-administracyjnymi oraz skomplikowaniem systemu), badani przez nas przedsiębiorcy okazali się samowystarczalni. Przyczyny tego stanu mogą być dwojakie: są to bądź kompetencje samych przedsiębiorców, bądź brak stosownej pomocy dedykowanej dla mikroprzedsiębiorstw lub niewystarczający jej zakres.

Podczas badań postanowiono również zapytać mikroprzedsiębiorców, jakie są przyczyny niekorzystania przez nich z kredytów bądź pożyczek. Odpowiedzi przedstawia poniższy wykres 5.

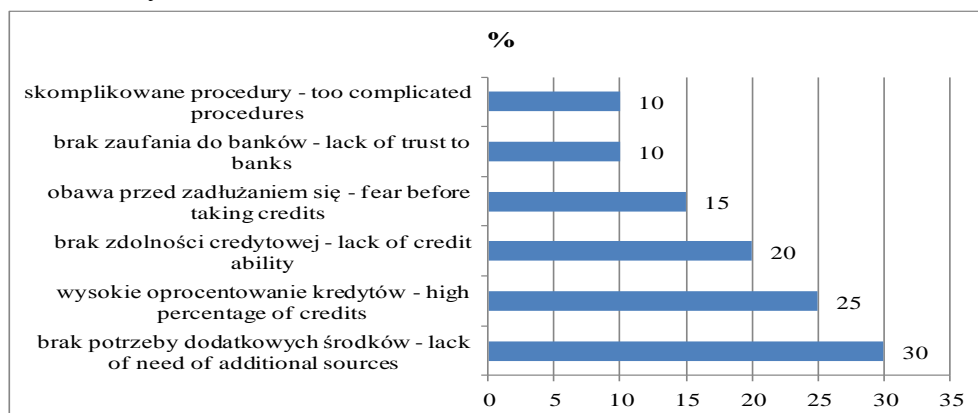

Rysunek 4. Formy zewnętrznej pomocy wykorzystywane przez badane przedsiębiorstwa
Figure 4. External hel forms used by surveyed enterprises

Źródło: Badania własne

Source: Own survey

Aż 30% badanych przedsiębiorców, którzy nigdy nie brali kredytu bądź pożyczki, jako przyczynę wskazało brak potrzeby dodatkowych środków, a 25% uznało, że od zaciągania pożyczek odstrasza ich wysokie oprocentowanie tej formy finansowania. Tylko 20 % badanych nie posiada zdolności kredytowej, a 15% boi się zadłużyć.

Rysunek 5. Przyczyny nie korzystania z kredytów

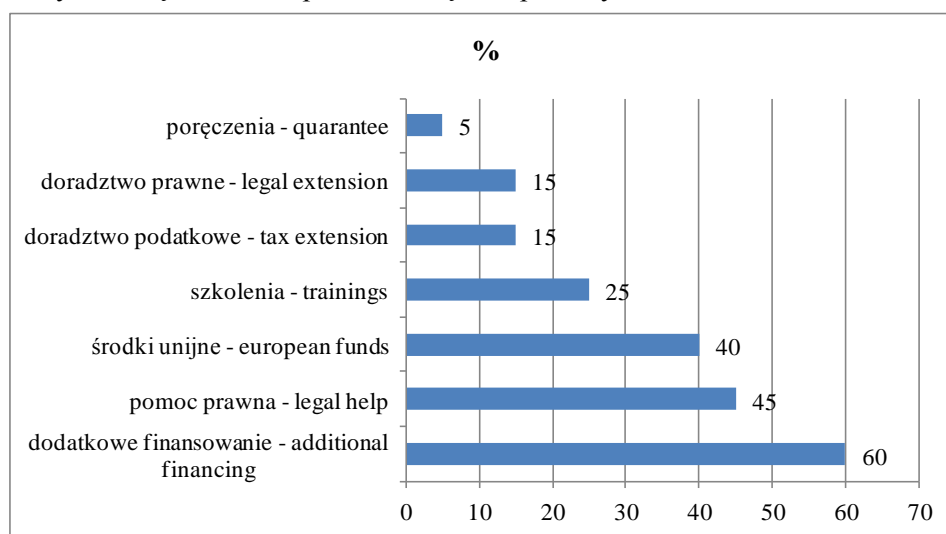
Figure 5. Reasons for not using credits

Źródło: Badania własne

Source: Own survey

Jedynie 10% przedsiębiorców natomiast bądź nie ma zaufania do banków i instytucji finansowych, bądź została skutecznie odstraszona przez bankową biurokratyzację i skomplikowanie procedur wnioskowania o kredyt lub pożyczkę. Większość przedsiębiorców nie potrzebuje więc zewnętrznych środków przy prowadzeniu firmy, ufając najczęściej własnym oszczędnościom.

Postanowiliśmy zapytać przedsiębiorców również o to, jakie bariery w prowadzeniu swoich firm spodziewają się napotkać w ciągu najbliższych 6 miesięcy. Jak widzimy na powyższym wykresie, zdecydowana większość badanych osób (75%) boi się dużej konkurencji na rynku i związanych z nią trudności ze zbytem oraz sprzedażą (30% przedsiębiorców). 20% mikroprzedsiębiorców spodziewa się barier prawno-administracyjnych oraz trudności w znalezieniu odpowiednich pracowników. 15% procent badanych osób sądzi, iż spotkają je trudności finansowe, jedynie 5% natomiast nie spodziewa się napotkać żadnych barier. Odpowiedzią na konkurencję na rynku mogłaby zaś być innowacyjność. Ci przedsiębiorcy, którzy zakładają firmy z pobudek pozytywnych, wykazują się też przy ich prowadzeniu większą kreatywnością, co z kolei przekłada się na lepsze wyniki działalności.

Rysunek 6. Formy wsparcia, które badani przedsiębiorcy uznaliby za przydatne

Figure 6. Support forms which surveyed entrepreneur treat as useful

Źródło: Badania własne

Source: Own survey

Podsumowanie

Właściciele objętych badaniami mikroprzedsiębiorstw wskazują, że firmy te mają więcej barier w rozwoju, niż szans na rozwój, wspominając głównie o rozmaitych problemach prawnych, administracyjnych czy – paradoksalnie – o dużej konkurencji na rynku.

Z badań wynika, że główną przyczyną założenia jej przedsiębiorstwa była potrzeba niezależności, przy jego założeniu borykała się zaś głównie z prawno-administracyjnymi barierami. Działalność gospodarczą rozpoczęła korzystając z własnych oszczędności, obecnie nie korzysta z żadnej zewnętrznej pomocy. Nigdy nie korzystała z kredytów ani pożyczek na działalność przedsiębiorstwa ponieważ nie potrzebowała żadnych dodatkowych środków, nigdy nie korzystała też z leasingu.

Za najważniejszą barierę w prowadzeniu własnego mikroprzedsiębiorstwa uważa dużą konkurencję na rynku, za szansę zaś – różnego rodzaju dofinansowania. Sądzi jednak, że w prowadzeniu mikroprzedsiębiorstwa napotyka na więcej barier, niż szans jego rozwoju.

Należy pamiętać, że z rozwojem sektora małych i średnich przedsiębiorstw nierozzerwalnie związane są wzrost gospodarczy, zwiększenie zatrudnienia i związane z tym polepszenie nastrojów społecznych. Rozwój ten powinien więc być wspomagany i stymulowany. Szansą na to mogą być różnego rodzaju dofinansowania, pomoc w wykorzystaniu środków z Unii Europejskiej czy wreszcie uproszczenie systemu prawnego i podatkowego.

Bibliografia

1. Bórawski P., *Uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich na przykładzie gminy Staroźreby*, „Acta Scientiarum Polonorum. Oeconomia” 3(2), s. 37-46.
2. Gawel A., *Ekonomiczne determinanty przedsiębiorczości*, AE Poznań 2007, s. 14
3. Griffin R., *Podstawy zarządzania organizacjami*, PWN Warszawa 2001, s. 730
4. Grzybowski W., *Przedsiębiorczość i ryzyko w gospodarce rynkowej*, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 1994, s. 5
5. Lichtarski J., *Podstawy nauki o przedsiębiorstwie*, AE Wrocław 2007, s. 59-60
6. Macieja J., *Przedsiębiorczość w systemie ekonomicznym*, „Studia Ekonomiczne” Instytutu Badań Ekonomicznych PAN 24/1991, s. 51
7. Piecuch T., *Przedsiębiorczość. Podstawy teoretyczne*, C. H. Beck, Warszawa 2010, s. 29
8. Ujda-Dyńska B., *Przedsiębiorca i przedsiębiorczość w teorii ekonomii*, w: *Uwarunkowania przedsiębiorczości – aspekty ekonomiczne i antropologiczno-społeczne*,

red. K. Jaremczuk, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. S. Tarnowskiego w Tarnobrzegu, Tarnobrzeg 2006, s. 202.

9. Wawrzyniak B., *Przedsiębiorczość – legitymacja do przyszłości*, „Przegląd Organizacji” nr 7/1998, s. 6-9.

CONDITIONING OF RURAL ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT BASED ON THE EXAMPLE OF OSTROŁĘKA POWIAT

Summary

The objective of this study is to identify barriers and conditions of enterprise development in Ostrołęka powiat. We used graph and tabular methods in the process of data presenting and analyzing. During the survey the method of questionnaire was used. The survey proved that the most important barriers to enterprises development are legal and administrative and lack of financial sources. The main reason of starting activity was the need of independence and loss of job. The surveyed group of entrepreneurs used mainly tax help and preferential credits.

Key words: enterprises, Ostrołęka powiat, barriers and conditions

Streszczenie

Celem artykułu jest poznanie barier i warunków rozwoju przedsiębiorstw na obszarach wiejskich powiatu Ostrołęka. W procesie prezentacji i analizy wyników badań wykorzystano metody graficzne i opisowe. Natomiast podczas badań wykorzystano metodę ankiety. Badania wykazały, że główne bariery w rozwoju przedsiębiorstw to prawno-finansowe oraz brak środków finansowych. Główną przyczyną założenia przedsiębiorstwa była potrzeba niezależności oraz utrata pracy. Objęta badaniami grupa przedsiębiorców korzystała z pomocy podatkowej oraz kredytów preferencyjnych.

Słowa kluczowe: przedsiębiorstwa, powiat Ostrołęka, bariery i uwarunkowania.

Mgr Bronisław Dutka

Małopolski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Karniowicach

**ANALIZA PRZEBIEGU I REALIZACJI DZIAŁAŃ
ZAWARTYCH W III OSI „JAKOŚĆ ŻYCIA NA OBSZARACH
WIEJSKICH I RÓŻNICOWANIE GOSPODARKI WIEJSKIEJ” PROW
2007-2013**

Wstęp

Poprawa jakości życia na obszarach wiejskich jest celem, który łączy się zarówno z podstawowymi kierunkami rozwoju ekonomicznego i społecznego gospodarstw rolnych poprzez wzmocnienie potencjału ekonomicznego, restrukturyzację i modernizację, jak i z dobrymi warunkami do życia pod względem jakości środowiska i krajobrazu, infrastruktury społecznej i technicznej. Problemy te były także przedmiotem działań innych funduszy, poza EFRROW, przykładowo Funduszy Spójności. Nowa polityka UE w zakresie rozwoju obszarów wiejskich polegała na zachowaniu wartościowych czynników wpływających na przemiany agrarne, przy czym cechą charakterystyczną było, że z jednej strony zachowano ciągłość, z drugiej zaś dokonano określone zmiany. Nadal oferowano zestaw środków, które państwa członkowskie mogli wybierać i na które otrzymywali pomoc finansową wspólnoty w ramach zintegrowanych programów rozwoju obszarów wiejskich. Zmianie uległ sposób opracowywania tych programów poprzez wspieranie strategii i trwałego rozwoju obszarów wiejskich. W tym celu polityka rozwoju obszarów wiejskich koncentrowano na trzech, wspólnie ustalonych, głównych celach, a mianowicie poprawie konkurencyjności rolnictwa, udzielanie wsparcia w zakresie zarządzania gruntami oraz poprawie stanu środowiska naturalnego. Każdemu z głównych celów odpowiadała oś tematyczna. Podejście takie umożliwiło ukierunkowanie współfinansowania rozwoju obszarów wiejskich przez UE na priorytety unijne, ustalone wspólnie w ramach czterech osi tematycznych. Przyjęcie programu rozwoju obszarów wiejskich w ujęciu osi priorytetowych, zapewniło swobodę ustalania działań na szczeblu państw członkowskich. Dzięki temu możliwe było uzyskanie równowagi między wymiarem

sektorowym (restrukturyzacja rolnictwa), terytorialnym (zarządzanie gruntami) i społeczno-gospodarczym¹.

Materiał i zakres badań

Podstawę prawną do przyjęcia programu rozwoju obszarów wiejskich oparto o rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005 w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW)². Z kolei szczegółowe zasady stosowania tego rozporządzenia ustaliła Komisja Europejska w 2006 r.³. Na Polskim gruncie podstawę prawną do kształtowania obszarów wiejskich przyjęto zgodnie z ustawą z 2007 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków EFRROW⁴. Ustawa przewidywała realizację 22 działań oraz dodatkowo pomoc techniczną. Ukształtowany program rozwoju obszarów wiejskich na lata 2007-2013 przyjął postać IV osi priorytetowych i działań zgodnie z logiką grupowania celów i zadań, zmierzających do rozwiązania problemów stojących przed Wspólną Polityką Rolną. W ramach PROW 2007-2013 badaniom poddano trzecią oś tematyczną, która ze względu na liczbę działań i poziom wsparcia finansowego, stanowiła instrument zmierzający do wzrostu potencjału produkcyjnego i uzyskanie wartości dodanej. Pod względem wysokości wsparcia finansowego w rozumieniu wydatków publicznych w ogólnej wysokości 17,1 mld euro, na trzecią oś przeznaczono 3,4 mld euro (20,0%). Liczba działań (operacji) w liczbie czterech, stanowiła 18,2% wszystkich działań w ramach PROW.

Badania trzeciej osi priorytetowej dokonano pod względem liczbowym i poziomu wykorzystania funduszy europejskich. Analizę przeprowadzono w układzie poszczególnych działań, w oparciu o program rozwoju obszarów wiejskich oraz danych Systemu Informacji Zarządczej ARiMR.

¹ A. Mickiewicz, *Przebieg i realizacja działań w ramach I i II filara wspólnej polityki rolnej*, ZUT, Szczecin 2011.

² *Rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005 z dnia 20 września 2005 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW)*.

³ *Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1974/2006 z dnia 15 grudnia 2006 r. ustanawiające szczegółowe zasady stosowania rozporządzenia Rady (WE) nr 1698/2005 w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW)*.

⁴ *Ustawa z dnia 7 marca 2007 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków przez Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich*.

Ogólna charakterystyka III osi priorytetowej „Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej”

Trzecia oś priorytetowa nie jest jednolita pod względem analizowanych czynników. Pierwsza grupa działań dotyczyła różnicowania działalności gospodarczej oraz wsparcia mikroprzedsiębiorczości. W Polsce te działania stanowiły ogromną szansę dla mieszkańców obszarów wiejskich, przede wszystkim ze względu na duże zasoby ludzkie i wysoki poziom bezrobocia. Do najważniejszych zadań należało rozwijanie działalności pozarolniczej i zwiększanie wartości dodanej do produktów np. poprzez generowanie nowych miejsc pracy, stymulowanie rynku produktów lokalnych i regionalnych, turystyki, handlu, doradztwa, usług, czy wykorzystanie alternatywnych źródeł energii.

W tym kontekście priorytetem stanowiło działanie zmierzające do zapewnienia pracy i dochodów przez rozwój działalności pozarolniczej. Zdawano sobie sprawę, że rolnictwo będzie absorbować coraz mniejszy zasób siły roboczej, zaś strategiczna wizja zakładała utrzymanie żywotności obszarów wiejskich. W związku z tym ciężar zatrudnienia wiejskich zasobów pracy powinny przejmować działalności nierolnicze. Z tego punktu widzenia szczególnie istotne było wszechstronne wsparcie dla procesu tworzenia pozarolniczych miejsc pracy na wsi oraz ułatwiania zatrudnienia w lokalnych ośrodkach wiejskich dla osób ze wsi. Walka z bezrobociem na wsi dokonywała się, między innymi przez podnoszenie kwalifikacji, ułatwianie dostępu do rynku pracy oraz tworzenie pozarolniczych miejsc pracy na obszarach wiejskich. Działania te stanowiły jedno z najważniejszych wyzwań dla polityki rozwoju obszarów wiejskich, w kontekście analizy kapitału społecznego. Istotne dla rozwoju form działalności pozarolniczej na wsi było wsparcie dla przedsiębiorstw świadczących także usługi leśne, stanowiące w niektórych regionach kraju istotny sektor leśny.

Drugą grupę stanowiły instrumenty mające na celu poprawę jakości życia na wsi i obszarach wiejskich. Dotyczyły one odnowy wsi, poprawy stanu dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, a także polepszenia infrastruktury wsi poprzez realizację usług na rzecz ludności. Działania w pełni uwzględniały ważne funkcje społeczne i kulturalne, co z pewnością przyczyniło się do polepszenia jakości życia i stanowiło dodatkowy czynnik, kształtujący przemiany strukturalne, czy wręcz tworzyły silniejsze poczucie identyfikacji mieszkańców wsi z ich regionem wraz z jego tradycjami i wartościami. W warunkach Polski zarówno instrumenty sprzyjające tworzeniu miejsc pracy, jak i jakości życia były ze sobą związane i były realizowane przy zachowaniu komplementarności z działaniami z innych funduszy, na przykład funduszy spójności⁵.

⁵ *Program Rozwoju Obszarów Wiejskich, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa, 2007.*

Specyfika działań zawartych w III osi tematyczne PROW 2007-2013

Charakterystyka działań w ramach III osi wskazuje na zróżnicowane reagowanie beneficjentów, na pojawiające się propozycje złożenia wniosków, które ogłaszała Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa. Działanie „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej” znalazło się na pierwszym miejscu osi III PROW. Celem działania było różnicowanie działalności rolniczej w kierunku podejmowania lub rozwijania przez rolników lub domowników działalności nierolniczej, co miało wpłynąć na tworzenie pozarolniczych źródeł dochodów, promocję zatrudnienia poza rolnictwem, ale zlokalizowanych na obszarach wiejskich⁶. Według rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 17 października 2007 r. o pomoc mógł ubiegać się rolnik lub jego domownik w rozumieniu przepisów o ubezpieczeniu społecznym rolników lub małżonek tego rolnika. Beneficjent musiał spełniać określone warunki, w tym musiał mieszkać na terenach wiejskich, być pełnoletnim i nie ukończyć 60 roku życia. Ponadto dotąd nie wystąpił o przyznanie renty strukturalnej i inne szczegółowe warunki. Pomoc jaką otrzymywał beneficjent miała formę zwrotu części kosztów kwalifikowanych operacji. Maksymalna wysokość pomocy udzielonej jednemu beneficjentowi w gospodarstwie rolnym, w okresie realizacji programu nie mogła przekroczyć 100 tys. zł (25 616,1 euro). Poziom pomocy finansowej wynosił maksymalnie 50% kosztów kwalifikowanych operacji⁷.

Kolejnym celem III osi PROW było wspieranie wzrostu konkurencyjności gospodarczej obszarów wiejskich, rozwój przedsiębiorczości i rynku pracy, a w konsekwencji wzrost zatrudnienia na obszarach wiejskich. W ramach tego działania pomocy udzielano podmiotom z tytułu inwestycji związanych z tworzeniem lub rozwojem mikroprzedsiębiorstw. Realizacja działania „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw” miała tworzyć warunki do dywersyfikacji działalności gospodarczej i poprawy możliwości zatrudnienia, przyczyniając się tym samym do zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów wiejskich. Pomoc udzielana była podmiotom z tytułu inwestycji związanych z tworzeniem lub rozwojem mikroprzedsiębiorstw, działających między innymi w usługach dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa, usług dla ludności, sprzedaży hurtowej i detalicznej oraz usług budowlanych, turystycznych czy transportowych. Rozporządzenie MRiRW z 17 lipca 2008 r. określało szczegółowe warunki i tryb przyznawania pomocy. Za mikroprzedsiębiorcę uważano przedsiębiorcę w rozumieniu zalecenia Komisji UE 2003/361/ WE z dnia 6 maja 2003 r. dotyczącego definicji małych i średnich przedsię-

⁶ *Program Rozwoju Obszarów Wiejskich, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa, 2007.*

⁷ *Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 17 października 2007 w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania "Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej" objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013*

biorstw. Natomiast do obliczania średniorocznego zatrudnienia, oszacowania obrotu netto, mającego na celu określenie statusu mikroprzedsiębiorcy związanego z przyznawaniem pomocy stosowano przepisy o swobodzie działalności gospodarczej. O pomoc mogła ubiegać się osoba fizyczna lub podmioty, które zamieszkują na terenie gmin wiejskich lub gmin miejsko-wiejskich⁸. W celu złagodzenia warunków dostępu do działania ukazało się nowe rozporządzenie MRiRW w dniu 24 marca 2010 r. w którym określono wymogi dotyczące miejsc pracy planowanych do utworzenia i funkcjonowania mikroprzedsiębiorstwa.

Pomoc miała formę zwrotu części kosztów operacji. Wysokość przyznanej pomocy na realizację operacji nie mogła przekroczyć 100 tys. zł, jeśli biznesplan przewidywał utworzenie od 1 do 2 miejsc pracy w przeliczeniu na pełne etaty średnioroczne, 200 tys. zł dla 2-5 miejsc pracy i 300 tys. zł, gdy utworzono co najmniej 5 miejsc pracy (PROW, 2007). W ramach tego działania złożono 45,4 tys. wniosków, spośród których 12,6 tys. znalazło pozytywne odzwierciedlenie (27,7%) w postaci podjęcia przez Agencję aprobującej decyzji.

Następnym działaniem było usunięcie barier na obszarach wiejskich poprzez tworzenie podstawowych elementów infrastruktury technicznej, takich jak budowa wodociągów lub kanalizacji, tworzenie systemu segregacji odpadów komunalnych, czy wytwarzanie energii ze źródeł odnawialnych (OZE). Kryterium uzyskania pomocy było miejsce realizacji operacji (inwestycji), zgodnie z którym pomoc mogła być przyznana na operację realizowaną w miejscowości należącej do gminy wiejskiej lub miejsko-wiejskiej. Wnioski o przyznanie pomocy przyjmowały i obsługiwały urzędy marszałkowskie. O przyznaniu pomocy decydowała ocena punktowa planowanej operacji, w której uwzględniano podstawowy dochód gminy, wielkość bezrobocia oraz kryterium regionalne, określone przez zarząd wojewódzkiego urzędu marszałkowskiego. Aby operacja została zakwalifikowana do uzyskania pomocy musiała otrzymać minimum 4 punktów w przypadku inwestycji z zakresu gospodarki wodno-ściekowej lub 3 punkty przy operacjach z zakresu tworzenia systemu zbiórki, segregacji lub wywozu odpadów komunalnych. W działaniu związanym z podstawowymi usługami dla gospodarki i ludności wiejskiej przewidziano przyjęcie 21,2 tys. umów, w rezultacie kryterium dostępu do warunków spełniło 5,4 tys. podmiotów (25,5%). Końcowym efektem było podpisanie 3,9 tys. umów (73,3%).

Założeniem działania „Odnowa i rozwój wsi” było tworzenie warunków do rozwoju społeczno-ekonomicznego obszarów wiejskich i aktywizacji ludności wiejskiej,

⁸ Rozporządzenie MRiRW z dnia 17 lipca 2008 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania oraz wypłaty pomocy finansowej w ramach działania „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw” objętego PROW 2007-2013.

poprzez wsparcie inwestycyjne, przyznawane na realizację operacji związanych z zagospodarowaniem przestrzeni publicznej, w tym z utrzymaniem, odbudową i poprawą stanu dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz podniesieniem atrakcyjności turystycznej obszarów wiejskich. Ponadto celem działania była poprawa jakości życia na obszarach wiejskich poprzez zaspokojenie potrzeb społecznych i kulturalnych mieszkańców wsi. Pomoc przyznawana była gminom, instytucjom kultury, kościołowi lub organizacji pozarządowej o statusie organizacji pożytku publicznego. Wysokość pomocy nie mogła być wyższa niż 500 tys. zł i nie mniejsza niż 25 tys. zł na jedno działanie. Wnioski o przyznanie pomocy były przyjmowane przez urzędy marszałkowskie. O przyznanie pomocy decydowała, tak jak poprzednio, ocena punktowa planowanej operacji (inwestycji), którą ustalano według dochodu podatkowego gminy, wielkości bezrobocia w powiecie, w którym położona była gmina, oraz według kryterium regionalnego. Nowym kryterium, za które operacja mogła otrzymać dodatkowy punkt, było zadeklarowanie iż wnioskowana kwota dofinansowania na każdym etapie realizacji operacji wyniesie nie więcej niż 50% kosztów kwalifikowanych. Na liczbę 8,5 tys. wniosków, 6,3 tys. (74,6%) znalazło akceptację w oczach urzędu marszałkowskiego.

Na ogólną liczbę planowanych działań (operacji) w ramach III osi PROW na poziomie 77,9 tys., potencjalni beneficjenci złożyli 80,9 tys. (103,8%) wniosków, wykazując tym samym gotowość uczestniczenia w konkursach ogłaszanych przez Agencję. Stosunkowo wysoki stopień akceptacji (ponad 73%) uzyskiwały wnioski składane do urzędów marszałkowskich, głównie przez Lokalne Grupy Działania. Występująca tutaj korelacja między działaniami a społecznością lokalną przyniosła konkretne rezultaty służące większym zbiorowości społecznym. Natomiast na mniejszym poziomie wykonania zadań zanotowano w przypadku działań realizowanych przez ARiMR (średnio 38,9%), z uwagi na wysokie wymagania formalne i konieczność opracowania biznesplanu przez przyszłych przedsiębiorców.

Tabela 1. Liczba działań przewidzianych do realizacji i wykonanych w ramach III osi PROW 2007-2013

Table 1. Number of activities foreseen for realization and made in range of III axis RADP 2007-2013

Nazwa działania osi III Name of activity of III axis	Planowana liczba działań (operacji) do wykonania Planned number of activities (operations) to do	Liczba złożonych wniosków Number of applied applications	Procent złożonych wniosków w stosunku do planu Percentage of applied applications to the plan	Liczba wydanych decyzji Number of given decisions	Procent wydanych decyzji do złożonych wniosków Percentage of given decisions to applied applications	Kto odpowiadał za wykonywane zadania Who was responsible for realized tasks
Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej Differantiation In direction of non-agricultural activity	19 750	30 029	152,0	15 087	50,2	ARiMR
Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw Creation and development of micro-enterprises	27 300	45 454	166,5	12 573	27,7	ARiMR
Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej Basic services for economy and rural population	21 210	5 402	25,5	3 959	73,3	samorządy województw
Odnowa i rozwój wsi Rural recreation and development	9 670	8 467	87,5	6 315	74,6	samorządy województw
Razem oś III Total – III axis	77 930	80 885	103,8	37 934	46,9	

Źródło: PROW 2007-2013 oraz System Informacji Zarządczej ARiMR.

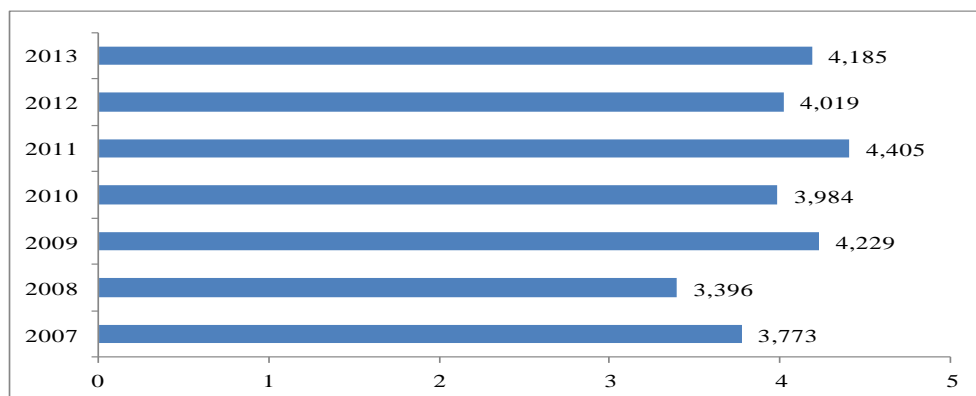
Source: RDP 2007-2013 and Management Information System of ARMA

Finansowy wymiar realizacji działań zawartych w trzeciej osi PROW 2007-2013

Na realizację III osi priorytetowej PROW 2007-2013 przewidziano początkowo łącznie 4 799,3 mln euro, w tym 3 430,2 mln euro środków europejskich (EFRROW) oraz 1 369,2 mln euro środków własnych. W 2011 r. dokonano nowelizacji budżetu

poprzez podniesienie środków na działanie związane z usługami dla ludności wiejskiej z 1 471,4 mln euro do 1 614,0 mln euro (o 8,8%). Istniał ścisły związek między działaniami zawartymi w osi III a kolejną osią IV Leader. Realizacja działań w ramach osi III miała na celu dywersyfikację gospodarki obszarów wiejskich oraz poprawę jakości życia wiejskiego, poprzez wsparcie dla tworzenia i rozwoju działalności pozarolniczej oraz produktów i infrastruktury turystycznej. Ponadto realizowane działania były ukierunkowane na zapewnienie podstawowych usług na rzecz wsi i związanej z nimi małej infrastruktury. Obejmowały również projekty i inwestycje związane z programem podniesienia jakości życia na obszarach wiejskich. Poprawa jakości życia na obszarach wiejskich była celem, która łączyła się zarówno z podstawowymi kierunkami rozwoju ekonomicznego i społecznego gospodarstw rolnych, poprzez wzmocnienie potencjału ekonomicznego, restrukturyzację i modernizację. Synergia polegała na zespalaniu dobrych warunków życia na wsi w połączeniu z jakością środowiska i krajobrazu, a także infrastruktury społecznej i technicznej. Instrumenty dostępne w ramach osi III uzupełniały priorytety zdefiniowane w ramach pierwszych dwóch osi i w sposób synergiczny miały pozytywnie oddziaływać na mieszkańców obszarów wiejskich. Oczekiwano, że pobudzanie działalności gospodarczej na obszarach wiejskich będzie pośrednio wpływać także na możliwość koncentracji produkcji rolniczej i przejścia nadmiaru ludności związanej z rolnictwem do pracy w innych sektorach gospodarki. Działania były tak skonstruowane, aby tworzyć warunki do przekształceń wewnątrz sektora rolnego, w tym zwłaszcza redukcji bezrobocia ukrytego, powiększenie areалу gospodarstw rolnych, ich modernizacji, poprawy konkurencyjności i ukierunkowania rynkowego produkcji. Istota działania zawarte w osi III polegała na tym że podejmowanie działań scedowano na lokalne grupy działania i tylko poprzez ich pryzmat można było ubiegać się o wsparcie finansowe.

Przydzielone Polsce fundusze strukturalne były wyrażane w euro, stąd zachodziła potrzeba corocznego przeliczania ich na złote, według kursu ustalanego przez Europejski Bank Centralny. W poszczególnych latach kurs euro według Europejskiego Banku Centralnego przedstawiał się następująco (rys. 1):

Rys. 1. Kurs Euro

Fig. 1 Euro exchange rate

Źródło: opracowania własne na podstawie danych Europejskiego Banku Centralnego

Source: studies based on data from the European Central Bank

Średnio kurs euro w przeliczeniu na złote w latach 2007-2013 wyniósł 3,999 zł, co w zaokrągleniu przyjęto jako 4,0 zł i według takiego kursu dokonano przeliczeń poniższej tabeli 2.

Analizując poziom wykorzystania instrumentów wsparcia finansowego, należy zwrócić uwagę, że w tym działaniu nie oczekiwano udziału własnego beneficjentów tylko w dwóch przypadkach a mianowicie przy realizacji podstawowych usług dla gospodarki i ludności wiejskiej oraz w przypadku odnowy i rozwoju wsi. W pozostałych dwóch przypadkach udział beneficjentów pozostawał na poziomie 50% kosztów. Największy wymiar zrealizowanych wydatków publicznych zanotowano przy działaniu różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej (80,9%). Pozostałe trzy działania pozostawały na stosunkowo niskim poziomie wykorzystania środków, stąd zapewne Agencja korzystając z uprawień KE wydłużenia terminów złożenia wniosków do 2015 r. według formuły „n+2”, rozpisała kolejne konkursy na te działania.

Tabela 2. Planowane i zrealizowane środki wsparcia w ramach osi III w latach 2007-2013 (w mln euro)
Table 2. Planned and realized support means in range of III axis in 2007-2013 (in mln euro)

Nazwa działania osi III Name of activity of III axis	Wydatki publiczne wg stanu z 2007 r. Public expenditures In 2007	Wydatki publiczne wg stanu z 2011 r. Public expenditures In 2011	Wydatki publiczne w przeliczeniu na zł (w mln) Public expenditures In comparison In PLN (in mln)	Kwoty zawartych umów (w mln zł) Quota of signed deals (In mln PLN)	Procent Percentage
Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej Differentiation in direction of non-agricultural activity	345,6	345,6	1 382,3	1118,9	80,9
Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw Creation and development of micro-enterprises	1 023,6	1 023,6	4 094,3	1296,5	31,7
Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej Basic services for economy and rural population	1 471,4	1 614,0	6 455,9	3023,2	46,8
Odnowa i rozwój wsi Rural recreation and development	589,6	589,6	2 358,3	1364,0	57,8
Razem oś III Total – III axis	3 430,2	3 572,8	14 290,8	6802,6	47,6

Źródło: PROW 2007-2013 oraz System Informacji Zarządczej ARiMR.

Source: RDP 2007-2013 and Management Information System of ARMA

Uwagi końcowe

Działania zawarte w ramach III osi priorytetowej PROW na lata 2007-2013 charakteryzowały się specyficzną cechą, polegającą na realizacji celów zdefiniowanych w ramach dwóch pierwszych osi tematycznej i w sposób synergiczny powiązany z IV osią Leader. Poczynania te miały pozytywnie oddziaływać na warunki pracy i życia mieszkańców obszarów wiejskich. Pierwsza grupa działań dotyczyła wsparcia dla tworzenia i rozwoju działalności pozarolniczej. Drugą grupę stanowiły instrumenty mające na celu poprawę jakości życia. Dotyczyły one odnowy wsi, poprawy stanu

dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz poprawę dostępu do usług komunalnych, takich jak zaopatrzenie w wodę, energię ze źródeł odnawialnych, odbiór ścieków i zagospodarowanie odpadów. W ramach osi 3 realizowane więc przynajmniej dwa podstawowe cele a mianowicie dywersyfikacja gospodarki obszarów wiejskich oraz dążenie do poprawy jakości funkcjonowania ludności na obszarach wiejskich.

Ocenę funkcjonowania działań w ramach III osi PROW 2007-2013 należy rozpatrywać w kontekście rozporządzenia Rady (WE) z 2005 r. i rozporządzenia wykonawczego Komisji z 2006 r. i należy stwierdzić, że konstrukcja tej osi priorytetowej odpowiadała wymaganiom Unii Europejskiej. W kompleksie zadań związanych z jakością życia na obszarach wiejskich, znalazły się cztery działania, mające synergicznie oddziaływać na siebie i wywoływać nowe zjawiska w rolnictwie i na obszarach wiejskich. Kraje członkowskie mogły opracować swoje działania odpowiadające ich potrzebom, przy jednoczesnym zachowaniu ogólnych założeń WPR. Przyjęty poziom wsparcia w wysokości 3,4 mld euro, który stanowił 18,2% ogólnej kwoty w przyjętym programie rozwoju obszarów wiejskich.

Zaletą analizowanych działań było, że programy były dostępne na terenie całego kraju. Ponadto można było dokonywać alokacji środków między osiami i działaniami. Przebieg składania wniosków i stopień wykorzystania środków funduszy europejskich nie przebiegał zawsze zgodnie z oczekiwaniami programowanymi. Na bezpiecznym poziomie wykonania zadań pod względem liczebnym i finansowym należy ocenić działanie trzecie i czwarte. Natomiast przyszli beneficjenci nie zawsze byli psychicznie i organizacyjnie przygotowani do podjęcia wyzwań związanych z programami związanymi z tworzeniem mikroprzedsiębiorstw. Potwierdzeniem potrzeby zmian było działanie Komitetu Monitorującego, który dokonywał alokacji między osiami i działaniami, zmierzającymi do pełnego wykorzystania instrumentów wsparcia finansowego PROW 2007-2013.

Bibliografia

1. Mickiewicz A., *Przebieg i realizacja działań w ramach I i II filara wspólnej polityki rolnej*, ZUT, Szczecin 2011.
2. *Program Rozwoju Obszarów Wiejskich*, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa, 2007.
3. *Rozporządzenie MRiRW z dnia 17 lipca 2008 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania oraz wypłaty pomocy finansowej w ramach działania „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw” objętego PROW 2007-2013.*
4. *Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 17 października 2007 w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania "Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej" objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013*
5. *Rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005 z dnia 20 września 2005 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW).*

6. *Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1974/2006 z dnia 15 grudnia 2006 r. ustanawiające szczegółowe zasady stosowania rozporządzenia Rady (WE) nr 1698/2005 w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW).*
7. *Ustawa z dnia 7 marca 2007 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków przez Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich.*

ANALYSIS OF REALIZATION OF ACTIVITIES IMPLEMENTED INTO III AXIS „QUALITY OF LIFE IN RURAL AREAS AND DIFFERENTIATION OF RURAL ECONOMY” RADP 2007-2013

Summary.

In the article there were discussed activities implemented into third priority axis of RADP 2007-2013. In that axis there were realized four activities which were directed for diversification of rural areas economy and quality improvement of rural inhabitants functioning in these areas. The research works were made considering realization of tasks from quantity and material (financial) points of view. There was made comparison of number of tasks in the program to number of decisions and stated that from the beginning of 2014 no activity has been fully realized. Better realization of planned activities was noticed with activities realized by the Marshals' Offices.

Key words: quality of life, microenterprises, services for inhabitants, rebuild of rural

Streszczenie.

W artykule omówiono działania określone w trzeciej osi priorytetowej PROW 2007-2013. W osi tej zawarto cztery działania, które skierowane były na dywersyfikacja gospodarki obszarów wiejskich oraz dążenie do poprawy jakości funkcjonowania ludności na obszarach wiejskich. Badania przeprowadzono pod kątem wykonania zadań w ujęciu ilościowym i rzeczowym (finansowym). Dokonano porównania liczby zadań ujętych w programie w stosunku do liczby wydanych decyzji i wykazano, że na początku 2014 r. nie wykonano w pełni żadnego działania. Lepsze wykonanie planowanych działań uzyskano przy zadaniach realizowanych przez urzędy marszałkowskie.

Słowa kluczowe: jakość życia, mikroprzedsiębiorstwa, usługi dla ludności, odnowa wsi.

Dr Ireneusz Żuchowski

Wyższa Szkoła Ekonomiczno-Społeczna w Ostrołęce

Dr hab. Mariola Grzybowska-Brzezińska,

Uniwersytet Warmińsko – Mazurski w Olsztynie

Lic. Adam Pazula,

Wyższa Szkoła Ekonomiczno-Społeczna w Ostrołęce

WIEDZA MARKETINGOWA PRZEDSTAWICIELI WŁADZ GMIN SUBREGIONU OSTROŁĘCKIEGO

Wstęp

Wiedza jest bardzo skomplikowanym pojęciem, wielu filozofów starało się ją zdefiniować. Wiedza jest zaliczana do aktywów niematerialnych ściśle powiązanych z osobą lub instytucją, w znacznej części znajduje się w ludzkich umysłach a niewielka jej część jest udokumentowana.¹

Na rynku dużej konkurencji po stronie podaży, to klient wybiera produkt z szerokiej gamy ofert zaproponowanych przez producentów. Każda z firm rywalizuje o podobne potrzeby klienta i ma za zadanie wytworzyć takie dobro, które będzie w stanie zadowolić jak największą grupę odbiorców zdecydowanie lepiej niż to robi konkurencja. Przedsiębiorstwa wychodzące naprzeciw oczekiwaniom nabywców z atrakcyjną ofertą mają szanse na rozwój, a przede wszystkim na utrzymanie się na rynku². W walce o klienta istotną rolę na rynku odgrywa marketing i polityka firm opiera się głównie na jego zasadach. W tworzeniu koncepcji działań rynkowych firmy bardzo ważne jest posiadanie i odpowiednie wykorzystanie zasobów wiedzy marketingowej. System informacji rynkowej znajdujący się w przedsiębiorstwie, często tworzony przez osoby pracujące w dziale marketingu, powinien być monitorowany również przez kadre zarządzającą. Wiedza z zakresu marketingu jest niezbędna również menedżerom,

¹ W. M. Grudzewski, I. K. Hejduk, *Zarządzanie wiedzą w przedsiębiorstwach*, Centrum Doradztwa i Informacji Difin sp. z o.o., Warszawa 2004, s. 76

² Ph. Kotler, G. Armstrong, J. Saunders, V. Wong, *Marketing podręcznik europejski*, PWE, Warszawa 2004.s. 12.

którzy określają cele funkcjonowania firmy i uczestniczą w budowaniu strategii przedsiębiorstwa³.

Jednostki samorządu terytorialnego również funkcjonują jako podmioty budujące strategię i realizujące cele, które pozwalają na rozwój i budowanie przewagi konkurencyjnej. Wiedza marketingowa jest potrzebna przedstawicielom samorządów gmin, aby potrafili zaspokajać potrzeby i oczekiwania jej mieszkańców oraz przekazywać ją innym, którzy tej wiedzy nie posiadają. Wójtowie gmin jak i ich zastępcy, sekretarze muszą posiadać taką wiedzę, aby mogli dobrze realizować cele rozwoju gminy i nie zawieść wyborców. Zmieniające się realia makrooczenia, globalizacja czy wstąpienie Polski do Unii Europejskiej daje szansę na nowe kierunki rozwoju polskich gmin. Aby skorzystać z różnego rodzaju programów rozwojowych dla polskich wsi, gmin, trzeba posiadać odpowiednią wiedzę. Wójtowie dobrze znający zasady polityki marketingowej, lepiej wykorzystają szanse rynkowe i zdecydowanie skuteczniej wprowadzają nowe programy rozwojowe dla gmin⁴.

Przedstawiciele gmin dobrze znający prawa jakimi rządzi się marketing, zapewne trafniej zainwestują pieniądze danej gminy. Wykorzystując wiedzę dotyczącą konkurencyjnego rynku, mogą oni wywalczyć bardziej korzystne warunki na przykład na budowę dróg, przedszkoli czy inwestycje w funkcjonowanie małych i średnich przedsiębiorstw⁵.

Metodyka badań

Celem badań było poznanie poziomu wiedzy marketingowej przedstawicieli władz samorządu gmin w subregionie ostrołęckim.

Badaniu poddano 22 osoby, przedstawicieli gmin z subregionu ostrołęckiego.

Badanie przeprowadzono wykorzystując metodę wywiadu bezpośredniego standaryzowanego. Narzędziem badawczym był kwestionariusz ankiety, który

³ J. Maciejewski, *Customer relationship management – strategia biznesowa i technologia informatyczna*, Zeszyty Naukowe Wydziału Informatycznych Technik Zarządzania Wyższej Szkoły Informatyki Stosowanej i Zarządzania „Współczesne Problemy Zarządzania” Nr 1/2012

⁴ *Strategia Rozwoju Gminy Szczurowa na lata 2014-2020*, FRDL Małopolski Instytut Samorządu Terytorialnego i Administracji 2013.

⁵ E. Bończak-Kucharczyk, K. Herbst, K. Chmura, *Jak władze lokalne mogą wspierać przedsiębiorczość*, Fundacja Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych, Polska Fundacja Promocji Małych i Średnich Przedsiębiorstw, Warszawa 1998.

wykorzystano na zgromadzenie informacji o stanie wiedzy marketingowej oraz sposobach jej wykorzystania w działalności badanych respondentów.

Charakterystyka badanych respondentów

W badaniach wzięło udział 12 mężczyzn 10 kobiet, były to osoby, które przekroczyły 35 lat i nie ukończyły 55-ciu. Wszyscy przedstawiciele gmin posiadają wykształcenie wyższe. Najlicniejsza grupa respondentów, to osoby z wykształceniem z zakresu administracji, 40% posiada wykształcenie ekonomiczne, pozostali respondenci (10%) posiadają wykształcenie w kierunku rolniczym. Największą grupę respondentów stanowili sekretarze gmin 50% badanych, wójtowie – 40%, najmniejsza grupa ankietowanych to zastępcy burmistrzów, którzy występowali w 10% w badanej próbie.

Wyniki badań

Aby realizować działania rynkowe i budować strategię gminy niezbędne jest posiadanie wiedzy i podstawowych umiejętności z zakresu marketingu przez głównych członków samorządu⁶. W ramach badań respondenci zostali poproszeni o deklarację i wyjaśnienie pojęcia marketing. Jak wskazują przeprowadzone analizy wszystkie ankietowane osoby zadeklarowały, iż wiedzą co oznacza to pojęcie i również prawidłowo zidentyfikowali definicję marketingu spośród trzech wariantów.

Badani przedstawiciele samorządów wskazują, że głównym czynnikiem działań marketingowych, jest proces planowania działań rozwoju organizacji poprzez wykorzystywanie odpowiednich instrumentów promocji, polityki dystrybucji, kształtowania strategii cenowych do wytwarzanych dóbr i usług. Działania zaplanowane przez organizację mają doprowadzić do procesów wymiany, które dają satysfakcję jednostce, a jednocześnie realizują cele firmy prowadzącej marketing⁷. Jak wskazują badani, należy być świadomym, że skuteczność działań organizacji polega na identyfikowaniu, kształtowaniu i zaspokajaniu potrzeb odbiorców.

Definiując pojęcia popytu i podaży wszyscy respondenci wykazali się wiedzą z zakresu mikroekonomii i prawidłowo wskazali wymienione pojęcia.

⁶ P. Kobus, J. Zrobek, *Wiedza rynkowa w strategiach rozwoju lokalnego obszarów słabo rozwiniętych*, „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy37” 2014, s. 392.

⁷ K. Cupryś, *Klaster – sposób na lepszą współpracę przedsiębiorstw*, „Przegląd Piekarski i Cukierniczy”, luty 2009, s. 6-12.

W badaniach poddano również analizie wiedzę respondentów z zakresu instrumentów marketingu mix i w tym obszarze również w zdecydowanej większości wskazali oni poprawną definicję. Spośród badanych 90% wskazało definicję marketingu mix jako „kompozycję, zmiennych (elementów) ujętych w formie planu, które firma może świadomie i umiejętnie wykorzystywać dla zwiększenia popytu na swój produkt. Jego podstawowe elementy to produkt, cena, dystrybucja, i promocja.”

Można ocenić, że podstawowa wiedza badanych przedstawicieli samorządu z zakresu mikroekonomii i marketingu jest na bardzo wysokim poziomie, co oczywiście daje szansę na świadome rynkowe działanie i budowanie przewagi konkurencyjnej gminy.

W badaniach z zakresu wiedzy o działaniach marketingowych organizacji uwzględniono również bardziej szczegółowe aspekty. Respondenci zostali poproszeni o wskazanie narzędzi promocji z czterech wariantów odpowiedzi, z których trzy były prawidłowe, a jedna błędna. Jako poprawną odpowiedź uznano tylko te, które zawierały trzy punkty, stanowiące kompletne pojęcie promocji.

O ile wiedza podstawowa z zakresu marketingu, wśród badanych respondentów jest na wysokim poziomie, o tyle znajomość instrumentów działań promocyjnych wykazuje zaledwie 20% z nich. Pozostali respondenci odpowiadali częściowo prawidłowo, ponieważ zaznaczali z reguły dobre odpowiedzi, lecz nie były kompletne, co nie pozwoliło uznać tej odpowiedzi za prawidłową.

Głównie promocja jest kojarzona z reklamą czy public relations, badani podkreślają, że mogą to być również wystawy, targi, sprzedaż osobista tak wskazuje 60% respondentów. Najmniej wśród ankietowanych kojarzy promocję z reklamą pocztową, telemarketingiem czy sponsoringiem.

Respondenci wykazali się znajomością pojęcia konkurencja. Podana w pytaniu definicja (rywalizacja między firmami lub produktami różnych wytwórców na tym samym rynku, najczęściej przez oferowanie towarów po niższej cenie, wyższej jakości, większej wartości użytkowej za te same pieniądze) została przez wszystkich badanych prawidłowo rozpoznana jako definicja konkurencji.

Nie wszyscy respondenci znali pojęcie innowacji. Spośród badanych 10% wskazało, że jest to – „zorganizowana akcja, zaplanowana szczegółowo by osiągnąć cel marketingowy i błędnie kojarzono ją z kampanią reklamową na rzecz wylansowania pewnej mody, produktu lub usługi.”

Natomiast 57% ankietowanych wskazało na prawidłową definicję i określają innowacje jako działania polegające na zastosowaniu nowych rozwiązań polityki rynkowej, sposobów dystrybucji i promocji, technologii, wejście na nowe rynki, wprowadzenia nowego produktu lub jakakolwiek świadoma, istotna zmiana

stosowana przez organizację. Ponad 1/3 badanych respondentów słyszała pojęcie innowacji czy innowacyjnej polityki, jednak nie potrafiła zdefiniować tego działania i nie są w stanie określić w czym może się to działanie przejawiać w firmie.

Gospodarka oparta na wiedzy czy innowacyjna gospodarka, to pojęcia, które są niezbędne przy współczesnym zarządzaniu i określaniu polityki przedsiębiorstwa produkcyjnego i organizacji społecznej⁸. Budowanie konkurencyjności działań firmy bardzo często w gospodarce rynkowej i w realiach globalizacji jest oparte głównie o innowacyjną politykę gospodarowania zasobami. Dlatego świadomość społeczna z zakresu działań innowacyjnych musi wzrosnąć, aby można było budować przewagę konkurencyjną we wszystkich sferach działań. Jeżeli miasto, wieś, gmina, powiat, województwo jest formą produktu rynkowego, które musi znaleźć grupę klientów i funkcjonować na rynku, to menedżerowie zarządzający tymi produktami muszą być świadomi jakie są możliwości działań i jakie są konieczne by można zaistnieć wśród odbiorców. W XXI wieku jest to polityka innowacyjna, a brak wiedzy z zakresu tego obszaru skazuje organizacje na zdecydowanie zwolniony rozwój⁹.

Dla 10% respondentów pojęcie marketingu bezpośredniego okazało się zupełnie nieznaną, pozostali znają to narzędzie jednak nie widzą możliwości jego wykorzystania w organizacji, w której obecnie pracują. Wiadomym jest, że zainteresowanie inwestycjami w gminie może być zwiększone poprzez działania informacyjne skierowane do potencjalnych inwestorów, a te mogą w dużym stopniu być realizowane przez marketing bezpośredni.

Respondenci potrafili prawidłowo wskazać czym jest i jaka jest istota analizy SWOT. Analiza atutów i słabości oraz szans i zagrożeń organizacji wykorzystywana jest w praktyce menedżerskiej ankietowanych respondentów. Wykorzystują tę technikę do budowania strategii czy planów działania gmin, które reprezentują.

Dystrybucja jest pojęciem znanym większości respondentów. Aż 90% badanych wskazało jej prawidłową definicję. Specyfika dystrybucji usług czy produktów niematerialnych jest specyficzna i tu pojawiły się trudności w definiowaniu działań związanych z dystrybucją produktu jakim jest gmina, ale są to zagadnienia już związane ze specyfiką marketingu terytorialnego, a ten choć

⁸ D. Makulska, *Kluczowe czynniki rozwoju w gospodarce opartej na wiedzy*, „Prace i Materiały Instytutu Rozwoju Gospodarczego 88”, Szkoła Główna Handlowa 2012, s. 169—193.

E. Skrzypek, *Gospodarka oparta na wiedzy i jej wyznaczniki*, Uniwersytet Rzeszowski, Katedra Teorii Ekonomii i Stosunków Międzynarodowych, Zeszyt Nr 23, Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy, Społeczeństwo informacyjne – regionalne aspekty rozwoju, Rzeszów 2011.

⁹ R. Stanisławski, *Założenia polityki innowacyjnej państwa*, Zeszyty Nakowe Uniwersytetu Szczecińskiego 654, Ekonomiczne Problemy Usług 70, 2011, s. 13-20.

konieczny do prawidłowego działania władz samorządowych nie jest jeszcze powszechny.

Podsumowanie i wnioski

Wiedza marketingowa jest niezbędna każdemu przedsiębiorcy czy też osobom sprawującym władze w różnych rodzajach przedsiębiorstw. W przypadku organizacji społecznych gdzie menedżerowie reprezentują interesy mieszkańców, aby dobrze prowadzić interesy gmin, rozsądnie dysponować środkami niezbędna jest wiedza marketingowa. Przedstawiciele władz gminnych znający prawa marketingowe zdecydowanie lepiej wykorzystają pieniądze publiczne. We współczesnych realiach rynku wiedza marketingowa jest niezbędna. Wstąpienie Polski do Unii Europejskiej daje mnóstwo możliwości dla rozwoju polskiej wsi, gmin, powiatów czy regionów. Przedstawiciele gmin muszą być wykształceni w zakresie ekonomii czy marketingu, aby wiedzieć jak wykorzystać szanse czy okazje jakie są tworzone przez otoczenie rynkowe.

Badani przedstawiciele gmin wykazali się dużą wiedzą z dziedziny rynku, szczególnie w analizie ogólnych zagadnień z mikroekonomii i podstawowych z obszaru działań marketingowych. Zaskakujący jest fakt, iż nie wszyscy respondenci wiedzą jakie są instrumenty promocji, a zwłaszcza nie widzą możliwości wykorzystania marketingu bezpośredniego. Zajmowane stanowiska i obowiązki jakie mają badani respondenci powinny ich zmobilizować do uzupełnienia tych wiadomości.

Również koniecznym jest przeprowadzenie szkolenia z zakresu innowacyjności wśród badanych. Możliwości rozwoju gminy będą znacznie większe, jeżeli zarządzający gminą będą widzieć konieczność innowacyjnych rozwiązań i wprowadzać politykę innowacyjnego działania. Pozwoli to na zwiększenie skuteczności wykorzystania środków UE, które w tym zakresie są szczególnie atrakcyjne i przyczyniają się do rozwoju gmin.

Po przeprowadzeniu badań i ich analizie można zauważyć, iż przedstawiciele gmin subregionu ostrołęckiego posiadają dużą wiedzę o rynku. Stanowią oni bardzo wysoki jakościowo kapitał ludzki, który powinni wykorzystać w odpowiedni sposób. Badani przedstawiciele gmin w subregionie ostrołęckim posiadają wykształcenie wyższe choć dość zróżnicowane w zakresie kierunku. Jednak daje to szanse na kreatywne budowanie polityki gminy, które reprezentują. Znajomość narzędzi zarządzania i działań marketingowych wśród badanych, pozwala na budowanie polityki skutecznego zarządzania, jednak pogłębiona i ukierunkowana wiedza z zakresu marketingu terytorialnego pozwoli na optymalne wykorzystanie zasobów i bardziej konkurencyjne działanie.

W przypadku organizacji społecznych, których przedstawicielami są członkowie samorządów terytorialnych koniecznym jest wprowadzenie ciągłego kształcenia z zakresu rynku, marketingu a szczególnie polityki regionu, marketingu społecznego czy regionalnego, gdyż pozwoli to na sprawniejsze i bardziej efektywne zarządzanie regionem, a co jest z tym związane na szybszy rozwój i zadowolenie jej mieszkańców.

Literatura

1. Bończak-Kucharczyk E., Herbst K., Chmura K., *Jak władze lokalne mogą wspierać przedsiębiorczość*, Fundacja Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych, Polska Fundacja Promocji Małych i Średnich Przedsiębiorstw, Warszawa 1998.
2. Cupryś K., *Klaster – sposób na lepszą współpracę przedsiębiorstw*, „Przegląd Piekarski i Cukierniczy”, luty 2009, s. 6-12.
3. Grudzewski W. M., I. K. Hejduk, *Zarządzanie wiedzą w przedsiębiorstwach*, Centrum Doradztwa i Informacji Difin sp. z.o.o., Warszawa 2004.
4. Kobus P., Zrobek J., *Wiedza rynkowa w strategiach rozwoju lokalnego obszarów słabo rozwiniętych*, „Nierówności Społeczna a Wzrost Gospodarczy 37”, 2014, s. 392-409.
5. Kotler Ph., Armstrong G., Saunders J., Wong V., *Marketing podręcznik europejski*, PWE, Warszawa 2004.
6. Maciejewski J., *Customer relationship management – strategia biznesowa i technologia informatyczna*, Zeszyty Naukowe Wydziału Informatycznych Technik Zarządzania Wyższej Szkoły Informatyki Stosowanej i Zarządzania „Współczesne Problemy Zarządzania” Nr 1/2012.
7. Makulska D., *Kluczowe czynniki rozwoju w gospodarce opartej na wiedzy*, „Prace i Materiały Instytutu Rozwoju Gospodarczego 88”, Szkoła Główna Handlowa 2012, s. 169--193 .
8. Skrzypek E., *Gospodarka oparta na wiedzy i jej wyznaczniki*, Uniwersytet Rzeszowski, Katedra Teorii Ekonomii i Stosunków Międzynarodowych, Zeszyt Nr 23, Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy, Społeczeństwo informacyjne – regionalne aspekty rozwoju, Rzeszów 2011.
9. Stanisławski R., *Założenia polityki innowacyjnej państwa*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego 654, Ekonomiczne Problemy Usług 70”, 2011, s. 13-20.
10. *Strategia Rozwoju Gminy Szczurowa na lata 2014-2020*, FRDL Małopolski Instytut Samorządu Terytorialnego i Administracji 2013.

MARKETING KNOWLEDGE OF REPRESENTATIVES OF THE MUNICIPALITIES FROM THE OSTROLEKA SUBREGION

Streszczenie

W pracy zaprezentowano wyniki badań, których celem było poznanie poziomu wiedzy marketingowej przedstawicieli władz gmin subregionu ostrołęckiego. Badanie przeprowadzono metodą wywiadu standaryzowanego, a narzędziem badawczym był kwestionariusz ankiety. Badania wykazały, że ankietowani przedstawiciele samorządów gmin reprezentują w zakresie wiedzy rynkowej bardzo wartościowy kapitał ludzki, który powinien stanowić podstawę do budowania skutecznej polityki.

Koniecznym jest realizowanie szkoleń z zakresu instrumentów promocji jakie stosowane są do kreowania wizerunku regionu czy kształcenia w obszarze marketingu terytorialnego.

Słowa kluczowe: wiedza marketingowa, marketing , rynek

Summary

The paper presents the results of studies aimed at showing the level of marketing knowledge among representatives from ostroleka subregion. Examination was performed by standardized interview method and the research tool was a questionnaire. The research shows that respondents hold higher education in different specializations. Nevertheless their knowledge about marketing and market is very good. It is necessary to carry out training on promotion instruments that are used to create an image of a region or education in the field of territorial marketing.

Key words: marketing knowledge, marketing, market.

DZIAŁ II

POLSKA WIEDZY I INNOWACYJNOŚCI

CHAPTER II

KNOWLEDGE AND INNOVATION IN POLAND

mgr Aneta Beldycka-Bórawska

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

CZYNNIKI ROZWOJU GOSPODARSTW ZAJMUJĄCYCH SIĘ UPRAWĄ RZEPAKU W OPINII ICH WŁAŚCICIELI

Wstęp

Produkcja rzepaku jest jednym z najważniejszych kierunków produkcji roślinnej w Polsce. W ostatnich latach można zaobserwować tendencję systematycznego wzrostu powierzchni rzepaku w Polsce. Wzrost areалу uprawy zależy od regionu kraju. Największy areal uprawy odnotowano w 2013 roku w następujących województwach: dolnośląskie (130,7 tys. ha), wielkopolskie (117,6 tys. ha), kujawsko-pomorskie (115,3 tys. ha), zachodniopomorskie (82,6 tys. ha), opolskie (75,7 tys. ha), warmińsko-mazurskie (75,7 tys. ha), lubelskie (71,4 tys. ha) oraz mazowieckie (39 tys. ha). Są to w większości województwa Polski północnej i zachodniej¹.

Kolejnym czynnikiem wpływającym na zbiory i produkcję rzepaku jest poziom plonów, który systematycznie wzrasta z roku na rok². Kolejnym czynnikiem warunkującym rozwój rynku rzepaku tak w Polsce jak i Europie i świecie jest poziom jego cen i relacje między cenami rzepak/pszenica. Z analiz przeprowadzonych przez autorkę wynika, że cena rzepaku mimo wzrostu areálu upraw, zbiorów i plonów utrzymuje się wciąż na konkurencyjnym poziomie w stosunku do zbóż. W wielu okresach stosunek cen rzepak-pszenica utrzymywał się na poziomie 2-1 lub nieznacznie niżej, co wskazuje na większe korzyści finansowe z uprawy rzepaku niż zbóż³.

Ważnym czynnikiem determinującym rozwój rynku rzepaku w Polsce jest stan przemysłu tłuszczowego. Konkurencyjność przemysłu tłuszczowego zależy od wielu czynników, w tym od źródeł finansowania, kosztów finansowych czy zmienności cen rzepaku⁴.

¹ Rynek rzepaku, IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW, Warszawa, 2015.

² E. Rosiak, *Krajowy rynek rzepaku w sezonie 2007/08*, „Rośliny oleiste” XXIX, 2008, s. 9-18.

³ A. Beldycka-Bórawska, P. Bórawski, K. Jankowski, *Zmienność cen na rynku rzepaku w Polsce*, „Roczniki Naukowe SERiA” Tom XVII, z. 3. 2015.

⁴ M. A., Jerzak, H. S. Łąkowski, *Ryzyko działalności gospodarczej przedsiębiorstw przemysłu tłuszczowego w Polsce*, „Roczniki Naukowe SERiA”, Tom XIV, z. 1, s. 208-212.

Rzepak jest również ważnym surowcem do produkcji biopaliw, a konkurencja o surowce rolnicze między przemysłem spożywczym a biopaliwowym będzie wpływała na opłacalność produkcji rzepaku w Polsce⁵.

Według Franciszka Kapusty [2015] rola rzepaku stale się umacnia głównie ze względu na wzrost udziału w strukturze zasiewów z 3,5% w 2000 roku do 10,9% w roku 2013 oraz wzrost udziału rzepaku w zbiorach roślin oleistych z 97,8% w 2000 roku do 99,1% w roku 2013⁶.

Mając na uwadze fakt dynamicznego rozwoju rynku rzepaku w Polsce w artykule podjęto problematykę czynników rozwoju gospodarstw zajmujących się uprawą rzepaku.

Cel, przedmiot i metoda badań

Celem badań było poznanie czynników rozwoju gospodarstw rolnych zajmujących się uprawą rzepaku. W celu dokładnej analizy sytuacji gospodarstw zajmujących się uprawą rzepaku autorka poszukiwała odpowiedzi na następujące pytania:

1. Jakie czynniki zewnętrzne sprzyjają rozwojowi gospodarstw zajmujących się uprawą rzepaku a jakie je utrudniają?
2. Jakie działania w ramach UE i Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) sprzyjają rozwojowi gospodarstw zajmujących się uprawą rzepaku ?

Badania przeprowadzono w 2014 r. i obejmowały one wyniki z działalności jakie uzyskały gospodarstwa w następujących województwach warmińsko-mazurskim, podlaskim, mazowieckim, łódzkim, lubuskim. Region ten został wybrany dlatego, że posiada warunki do uprawy rzepaku. Ponadto zakłady tłuszczowe potrzebują duże partie jednakowego materiału do produkcji oleju. Taki surowiec mogą dostarczyć duże obszary gospodarstwa roślinne działające głównie na terenie województwa warmińsko-mazurskiego. Dobre warunki do uprawy rzepaku występują przede wszystkim w województwie lubelskim (duży udział gleb dobrych), pozostałe wybrane województwa prowadzą uprawę rzepaku już w ograniczonym zakresie, z uwagi na względnie duży udział gleb gorszej jakości (znajduje to także potwierdzenie w odpowiedziach rolników w zakresie pomocy ONW). W wybranych do badań województwach rozwija się produkcja zwierzęca, jako sposób przezwyciężenia naturalnych utrudnień -

⁵ E. Rosiak, *Stan i perspektywy rynku rzepaku w Polsce na tle rynku światowego*, „Roczniki Naukowe SERiA”, Tom XIV, z. 1, s. 417-422.

⁶ F. Kapusta, *Ewolucja miejsca i roli rzepaku w rolnictwie oraz gospodarce Polski*, „Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie Problemy Rolnictwa Światowego” tom 15 (XXX), z. 2, s. 85-95.

gospodarstwa generują dochód rolniczy z produkcji zwierzęcej a ziemia służy do produkcji pasz. Oczywiście występujące grunty dobrej jakości są także wykorzystywane do towarowej produkcji roślinnej (rzepak, pszenica, buraki). Badania przeprowadzono na grupie 73 gospodarstw zajmujących się uprawą rzepaku. Badaną zbiorowość podzielono na 5 grup w zależności od powierzchni uprawy rzepaku: do 10 ha (20 gospodarstw), 10,1 - 20 ha (20 gospodarstw), 20,1 -30 ha (13 gospodarstw), 30,1 - 40 ha (9 gospodarstw), powyżej 40 ha (11 gospodarstw).

W badaniach wykorzystano metodę porównawczą i ankiety z zastosowaniem kwestionariusza wywiadu. W procesie analizy wyników badań zastosowano metody tabelaryczne i opisowe.

Przedmiotem badania były opinie rolników na temat czynników decydujących o sytuacji ekonomicznej objętych badaniami gospodarstw.

Dobór gospodarstw do badań był celowy a gospodarstwa zajmowały się uprawą rzepaku i uzyskiwały co najmniej 50% przychodów ze sprzedaży rzepaku.

Wyniki badań

O rozwoju gospodarstw decydują czynniki zewnętrzne i wewnętrzne. Andrzej Parzonko [2010, s. 307] zaproponował podział czynników decydujących o rozwoju produkcji rolniczej na trzy grupy: czynniki produkcyjno-makroekonomiczne, polityczno-makroekonomiczne oraz społeczno-historyczne. Szczególnie ważne są czynniki polityczno-makroekonomiczne związane z polityką rolną UE⁷.

Podczas przeprowadzania badań poproszono rolników o wskazanie czynników zewnętrznych decydujących o opłacalności produkcji rzepaku. Z badań wynika, że najważniejszym czynnikiem w rozwoju gospodarstw zajmujących się uprawą rzepaku są koniunktura na rynku oraz dopłaty bezpośrednie. W badanym okresie rolnicy uzyskiwali dopłaty bezpośrednie do powierzchni (JPO) oraz rodzajów upraw (UPO). Od 2015 r. nastąpiła zmiana systemu płatności bezpośrednich i rolnicy mogą ubiegać się jedynie o JPO.

Koniunktura na rynku najliczniej wskazana przez właścicieli gospodarstw uprawiających rzepak na powierzchni do 10 ha.

Jak podaje Wójcik [2012, s. 29] rolnicy aby prowadzić konkurencyjne gospodarstwa muszą działać prorozwojowo, tzn. brać udział w szkoleniach, edukacji, wdrażać innowacje, czy wprowadzać działania marketingowe.

⁷ A. Parzonko, *Determinanty rozwoju gospodarstw mlecznych w Polsce*, „Roczniki Naukowe SERiA”, t. XII, z. 3, 2010,306-311.

Konkurencja w rolnictwie oznacza współzawodnictwo, które zależy od czynników zewnętrznych (środki unijne) i wewnętrznych (sprzedaż)⁸.

Tabela 1 Czynniki zewnętrzne decydujące o opłacalności produkcji w zależności od powierzchni rzepaku (%)*

Table 1 External factors that determine the profitability of production depending on the oilseed rape area (%) *

Wyszczególnienie Specification	Powierzchnia rzepaku (ha) Oilseed rape area (ha)				
	Do 10 Till 10	10,1-20	20,1-30	30,1-40	Pow. 40 Above 40
Koniunktura na rynku The situation on the market	40,0	55,0	46,2	55,6	45,5
Dopłaty bezpośrednie Direct payments	40,0	25,0	53,8	44,4	45,5
Możliwość eksportu produktów The ability to export products	20,0	50,0	46,2	77,8	45,5
Przyjazna polityka państwa Friendly policy of the state	25,0	40,0	38,5	55,6	18,2
Inne Other	5,0	10,0	7,7	-	-

Źródło: Badania własne

Source: Own study

* respondenci mogli wskazać więcej niż jedna odpowiedź.

* respondents could give more than one answer

Ważnym czynnikiem decydującym o opłacalności w opinii respondentów była możliwość eksportu produktów (tab. 1). Polskie produkty rolne charakteryzują się wysoką konkurencyjnością ze względu na niskie ceny oraz walory smakowe i zdrowotne. Rolnicy powinni dbać o jakość wytwarzanych produktów ponieważ współcześni konsumenci poszukują produktów wysokiej jakości.

Respondentów poproszono również o wskazanie czynników zewnętrznych ograniczających efektywność działalności. Najczęściej wskazywanymi czynnikami we wszystkich typach gospodarstw był import tanich produktów z zagranicy oraz inflacji, związana ze spadkiem wartości pieniądza i wzrostem cen środków do produkcji dla rolnictwa.

⁸ G. Wójcik, *Kreowanie konkurencyjności produktów rolnych na rynkach krajowym i międzynarodowym*, „Wiadomości Zootechniczne” L. R. 2, 2012, s. 29-36.

Zwiększające się PKB w gospodarce było najliczniej wskazane przez właścicieli gospodarstw o powierzchni rzepaku do 10 ha. Poprawa sytuacji ekonomicznej kraju wpływa również korzystnie na rozwój gospodarstw z uwagi na rosnący popyt na artykuły spożywcze. Również poprawa sytuacji w gospodarce jest zachętą dla właścicieli gospodarstw do przeprowadzania inwestycji oraz modernizacji gospodarstw.

Tabela 2 Czynniki zewnętrzne ograniczające rozwój rynku rzepaku w zależności od powierzchni rzepaku (%)*

Table 2 External factors limiting the development of oilseed rape area (%) *

Wyszczególnienie Specification	Powierzchnia rzepaku (ha) Oilseed rape area (ha)				
	Do 10 Till 10	10,1-20	20,1-30	30,1-40	Pow. 40 Above 40
Wysoka stopa bezrobocia High unemployment rate	15,0	25,0	7,7	11,1	9,1
Import tanich produktów Cheap products imports	40,0	75,0	92,3	88,9	63,6
Inhlacja Inflation	50,0	35,0	15,4	55,6	18,2
Zwiększające się PKB w gospodarce Increasing GDP in the economy	15,0	10,0	7,7	-	9,1
Inne Other	10,0	5,0	-	-	9,1

Źródło: Badania własne

Source: Own study

* respondenci mogli wskazać więcej niż jedną odpowiedź.

* respondents could give more than one answer

Ważnym czynnikiem ograniczającym rozwój oraz efektywność gospodarstw była w opinii respondentów wysoka stopa bezrobocia (tab. 2). Na polskiej wsi występuje wciąż wysokie bezrobocie, które ma charakter ukryty, a znaczna grupa właścicieli małoobszarowych gospodarstw pracuje w niepełnym wymiarze czasu pracy. Wysoka stopa bezrobocia na obszarach wiejskich wynika z braku możliwości znalezienia przez rolników pracy poza rolnictwem lub braku przygotowania rolników do nowych wymagań stawianych przez przedsiębiorstwa.

W odpowiedzi na jedno z pytań respondenci wskazali jakie należy podjąć działania aby poprawić sytuację ekonomiczną gospodarstwa (tab. 3). Właściciele gospodarstw najliczniej wskazali na poprawę wyposażenia w maszyny i urządzenia

oraz powiększenie obszaru gospodarstwa. Działania te obejmują szeroko rozumiane inwestycje w gospodarstwach rolnych. Tego typu inwestycje przyczyniają się do zmniejszenia nakładów pracy ludzkiej. Objęte badaniami gospodarstwa wykazują duże zapotrzebowanie na środki do produkcji rolnej. Ponadto inwestycje w gospodarstwach umożliwiają przystosowanie gospodarstw do standardów UE oraz rozwój⁹.

Tabela 3 Działania zmierzające do poprawy sytuacji ekonomicznej gospodarstw zajmujących się uprawą rzepaku w opinii respondentów w zależności od powierzchni rzepaku (%)*
Table 3 Actions to improve the economic situation of holdings engaged in the cultivation of oilseed rape in the opinion of respondents, depending on the oilseed rape area (%) *

Wyszczególnienie Specification	Powierzchnia rzepaku (ha) Oilseed rape area (ha)				
	Do 10 Till10	10,1- 20	20,1 -30	30,1- 40	Pow. 40 Above 40
Powiększenie obszaru gospodarstwa Increasing farm area	40,0	65,0	61,5	77,8	45,5
Poprawa wyposażenia w maszyny i urządzenia Improvement of equipment in machinery and equipment	45,0	50,0	61,5	44,4	36,4
Powiększenie stada zwierząt Increasing herds of animal	15,0	15,0	15,4	44,4	18,2
Zmiana struktury produkcji Change of production structure	-	20,0	-	22,2	-
Budowa domu House building	5,0	5,0	7,7	11,1	-
Praca poza rolnictwem Work outside agriculture	15,0	15,0	-	-	9,1
Poprawa opłacalności produkcji Improving the profitability of production	20,0	5,0	30,8	33,3	18,2
Korzystanie z doradztwa Using advisory	10,0	3,0	23,1	11,1	9,1

Źródło: Badania własne

Source: Own study

* respondenci mogli wskazać więcej niż jedną odpowiedź.

* respondents could give more than one answer

Ważnym działaniem w opinii respondentów jest również korzystanie z doradztwa, które pozwala lepiej dostosować gospodarstwa do standardów unijnych

⁹ P. Bórawski, *Zróżnicowanie inwestycji w gospodarstwach mlecznych*, „Roczniki Naukowe SERiA”, Tom XVI, z. 2, 2014, s. 27-32.

oraz przeprowadzać inwestycje, modernizować oraz przygotowywać wnioski o dopłaty bezpośrednie oraz unijną pomoc.

W dalszej części badań poproszono respondentów o wskazanie barier utrudniających zakup ziemi przez producentów rzepaku ponieważ jest ona nierozzerwalnie związana z wykorzystaniem ziemi (tab. 4). Rolnicy uprawiający rzepak tworzą bazę surowcową dla przemysłu olejarskiego¹⁰ dlatego ważna jest eliminacja barier rozwoju gospodarstw rolnych.

Najwięcej rolników wszystkich badanych grup gospodarstw wskazało na wysoki popyt na ziemię. Stan taki może świadczyć o tym, że instrumenty WPR skutecznie kształtują popyt na ziemię. Dopłaty bezpośrednie zachęcają do zakupu ziemi jako inwestycji. Dlatego też zakupem ziemi zainteresowani są nie tylko rolnicy, ale i mieszkańcy miast. Z drugiej jednak strony istnieją regiony w kraju, gdzie trudno jest kupić ziemię za rozsądną cenę stąd duże wskazanie zyskała odpowiedź mała podaż ziemi.

Tabela 4 Bariery utrudniające zakup ziemi w objętych badaniami gospodarstwach w zależności od powierzchni rzepaku (%)*

Table 4 Barriers to acquisition of land in surveyed farms depending on the oilseed rape area (%)

Wyszczególnienie Specification	Powierzchnia rzepaku (ha) Oilseed rape area (ha)				
	Do 10 Till 10	10,1- 20	20,1-30	30,1-40	Pow. 40 Above 40
Mała podaż ziemi Small land supply	35,0	45,0	53,8	44,4	45,5
Wysoki popyt na ziemię High demand for land	40,0	75,0	69,2	66,7	54,5
Słaba jakość ziemi Poor soil quality	20,0	15,0	7,7	11,1	-
Duże rozproszenie gospodarstw Large scatter of farms	10,0	-	7,7	-	9,1
Niechęć rolników do sprzedaży ziemi The reluctance of farmers to sell the land	-	10,0	30,8	33,3	18,2
Inne Other	10,0	5,0	-	-	-

Źródło: Badania własne

Source: Own study

* respondenci mogli wskazać więcej niż jedną odpowiedź.

* respondents could give more than one answer

¹⁰ F. Kapusta, *op. cit.*, s. 89.

Właściciele objętych badaniami gospodarstw wskazali w dużej liczbie przypadków na niechęć rolników do sprzedaży ziemi, co może świadczyć o tym, że pozostaje ona cennym źródłem lokowania kapitału. Znaczącym czynnikiem szczególnie wskazanym przez właścicieli małych obszarowo gospodarstw jest słaba jakość ziemi, co ogranicza produkcję rzepaku, która jest rośliną bardzo wymagającą (tab. 4).

Rolników poproszono również o wskazanie szans rozwoju gospodarstw zajmujących się uprawą rzepaku (tab. 5). Według Franciszka Kapusty [2015] pozycja rzepaku jako roślin uprawnej stale się umacnia, co skłoniło autorkę artykułu do poznania szans rozwoju gospodarstw rolnych zajmujących się uprawą rzepaku¹¹.

Za najważniejsze szanse rolnicy uznali finansowe, w tym możliwość dofinansowania z UE oraz nisko oprocentowane kredyty. Dofinansowanie z UE zachęca zarówno producentów zbóż jak i rzepaku do rozwoju produkcji w Polsce. Do uprawy zbóż i rzepaku przysługują JPO (jednolita płatność obszarowa), co poprawia znacznie efektywność jego uprawy.

Kolejne szanse związane są z likwidacją małych obszarowo gospodarstw, co stwarza szanse zakupu ziemi przez gospodarstw większe obszarowo. Właściciele małych obszarowo gospodarstw ze względu na małe arealy uprawy oraz słabe wyposażenie techniczne i brak możliwości rozwoju najczęściej podejmują decyzję o rezygnacji z działalności rolniczej i sprzedaży gospodarstwa.

Coraz większego znaczenia nabiera wzrost znaczenia biokomponentów w gospodarce kraju i energetyce, który skłania rolników do uprawy rzepaku. Przy stałym zapotrzebowaniu na rzepak w przemyśle spożywczym zapotrzebowanie na biokomponenty w przemyśle petrochemicznym stale wzrasta z 63,5 tys. ton w 2005 roku do 640 tys. ton w roku 2013¹². Wskaźnik wykorzystania biopaliw w Polsce wzrósł z 0,3% w roku 2004 do 7,55% w roku 2014. Dane te wyraźnie dowodzą, że koniunktura na biopaliwa jest korzystana, a polityka UE w zakresie biokomponentów sprzyja rozwojowi gospodarstw zajmujących się uprawą rzepaku. Ponadto polityka UE w zakresie biopaliw wpływa na wzrost cen rzepaku, co zachęca rolników do zwiększania arealu jego uprawy.

Ważną szansą rozwoju jest również niska opłacalność produkcji innych roślin, która skłania rolników do uprawy rzepaku. Opłacalność uprawy większości roślin jest niska, ze względu na dużą konkurencję rynkową oraz wspólny rynek, który skłania do produkcji dużych partii materiałów. Niestety tego wymagania nie spełniają małoobszarowe gospodarstw, których właściciele zainteresowani są

¹¹ F. Kapusta, *op. cit.*, s. 90.

¹² *Rynek rzepaku*, IERiGZ-PIB, ARR, MRiRW, 2014.

poszukiwaniem innych źródeł dochodów poza rolnictwem. Ze względu na wysokie koszty jednostkowe produkcji właściciele małoobszarowych gospodarstw sprzedają ziemię lub oddają ją w dzierżawę z zachowaniem dopłat bezpośrednich. Działania takie są korzystne nie tylko dla właścicieli gospodarstw rolnych ale i dla gospodarki, ponieważ ograniczają wzrost poziomu bezrobocia.

Tabela 5 Szanse warunkujące powiększenia gospodarstw rolnych w zależności od powierzchni rzepaku (%)*

Table 5 Chances of extending farms area depending on the oilseed rape area (%) *

Wyszczególnienie Specification	Powierzchnia rzepaku (ha) Oilseed rape area (ha)				
	Do 10 Till 10	10,1 -20	20,1- 30	30,1 -40	Pow. 40 Above 40
Nisko oprocentowane kredyty Low-interest loans	40,0	65,0	76,9	33,3	72,7
Możliwość dofinansowania z UE Ability to EU funding	65,0	40,0	53,8	66,7	18,2
Likwidacja małych obszarowo gospodarstw Liquidation of small farms	15,0	15,0	23,1	33,3	27,3
Wzrost znaczenia biokomponentów w gospodarce Increasing meaning of biocomponents in economy	-	15,0	7,7	11,1	9,1
Niska opłacalność produkcji innych roślin Low profitability of production of other plants	-	5,0	23,8	-	9,1
Inne Other	-	-	-	-	9,1

Źródło: Badania własne

Source: Own study

* respondenci mogli wskazać więcej niż jedną odpowiedź.

* respondents could give more than one answer

Mając na uwadze fakt, że minęło 10 lat od wstąpienia Polski do UE, rolników poproszono o wskazanie wsparcia finansowego, które uważali za ważne. Z badań wynika, że najważniejszymi działaniami w opinii respondentów są inwestycje w gospodarstwach rolnych oraz wspieranie działalności rolniczej na obszarach ONW. W dalszej kolejności wskazano na program rolnośrodowiskowy. Ważnym działaniem jest również w opinii respondentów wsparcie gospodarstw niskotowarowych szczególnie wskazane przez właścicieli małych obszarowo gospodarstw.

Przeprowadzone badania dowodzą, że uprawa rzepaku w Polsce doskonale wkomponuje się w przestrzeń produkcyjną oraz nie stoi w opozycji do możliwości

uzyskania wsparcia z UE. Coraz częściej uprawą rzepaku zajmują się nie tylko gospodarstwa roślinne ale również zwierzęce. Stosunkowo wysokie ceny rzepaku w porównaniu do zbóż, czy produkcji zwierzęcej oraz sprzyjająca polityka UE względem biopaliw sprawiają, że powierzchnia zasiewów rzepaku wzrosła od 771 tys. ha w 2008 roku do 921 tys. ha w roku 2013¹³.

Tabela 6 Rodzaje wsparcia z UE w zależności od powierzchni rzepaku (%)*
Table 6 Types of support from the EU depending on the oilseed rape area (%) *

Wyszczególnienie Specification	Powierzchnia rzepaku (ha) Oilseed rape area (ha)				
	Do 10 Till 10	10,1-20	20,1-30	30,1-40	Pow. 40 Above 40
Wspieranie gospodarstw niskotowarowych Support for semi-subsistence farms	15,0	10,0	15,4	-	-
Wspieranie działalności rolniczej na obszarach ONW Support for farming in LFA areas	20,0	15,0	23,1	11,1	27,3
Program rolnośrodowiskowy Agri-environmental program	10,0	35,0	23,1	-	27,3
Zalesianie gruntów Land afforestation	-	-	-	22,2	-
Inwestycje w gospodarstwach Investment in farms	15,0	20,0	53,8	55,6	54,5
Renty strukturalne Structural rents	-	-	-	11,1	-

Źródło: Badania własne

Source: Own study

* respondenci mogli wskazać więcej niż jedną odpowiedź.

* respondents could give more than one answer

Podsumowanie

Przeprowadzone badania oraz analizy literatury pozwalają na wyciągnięcie stepujących wniosków:

1. W opinii właścicieli objętych badaniami gospodarstw rolnych ważnym czynnikiem w poprawie efektywności gospodarstw było wsparcie finansowe w postaci inwestycji w gospodarstwach rolnych, wspierania działalności rolniczej na obszarach ONW, dopłat bezpośrednich i funduszy szczególnie wskazane przez

¹³ Rynek rzepaku, IERiGŻ, ARR, MRiRW, Warszawa 2015

właściciele gospodarstw o małej skali produkcji. Wynik ten świadczy o tym, że pomoc finansowa z Unii Europejskiej stanowi nie tylko ważny czynnik w przetrwaniu gospodarstw na rynku ale i ich rozwoju.

2. Dzięki wsparciu z UE objęte badaniami gospodarstwa mogą realizować inwestycje (w nowe maszyny, zakup ziemi) oraz nisko oprocentowane kredyty.

3. Wśród najważniejszych czynników warunkujących rozwój gospodarstw zajmujących się uprawą rzepaku są możliwości eksportu produktów, dopłaty bezpośrednie oraz koniunktura na rynku.

4. Z kolei czynnikami ograniczającymi rozwój gospodarstw zajmujących się uprawą rzepaku w opinii respondentów są wysoki popyt na ziemię oraz mała podaż ziemi.

Bibliografia:

1. Bórawski P., *Zróźnicowanie inwestycji w gospodarstwach mlecznych*, „Roczniki Naukowe SERiA”, Tom XVI, z. 2, 2014, s. 27-32.
2. Beldycka-Bórawska A., Bórawski P., Jankowski K., *Zmienność cen na rynku rzepaku w Polsce*, „Roczniki Naukowe SERiA” Tom XVII, z. 3, 2015.
3. Jerzak M. A., Łąkowski H. S., *Ryzyko działalności gospodarczej przedsiębiorstw przemysłu tłuszczowego w Polsce*, „Roczniki Naukowe SERiA”, Tom XIV, z. 1, s. 208-212.
4. Kapusta F., *Ewolucja miejsca i roli rzepaku w rolnictwie oraz gospodarce Polski*, „Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie Problemy Rolnictwa Światowego” tom 15 (XXX), z. 2, s. 85-95.
5. Parzonko A., *Determinanty rozwoju gospodarstw mlecznych w Polsce*, „Roczniki Naukowe SERiA”, t. XII, z. 3, 2010, s. 306-311.
6. Rosiak E., *Krajowy rynek rzepaku w sezonie 2007/08*, „Rośliny oleiste” XXIX, s. 9-18.
7. Rosiak E., *Stan i perspektywy rynku rzepaku w Polsce na tle rynku światowego*, „Roczniki Naukowe SERiA”, Tom XIV, z. 1, s. 417-422.
8. *Rynek rzepaku*, IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW, Warszawa 2015.
9. *Rynek rzepaku*, IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW, Warszawa 2014.
10. Wójcik G., *Kreowanie konkurencyjności produktów rolnych na rynkach krajowym i międzynarodowym*, „Wiadomości Zootechniczne” L. R. 2, 2012, s. 29-36.

FACTORS OF DEVELOPMENT OF HOLDINGS ENGAGED IN OILSEED RAPE PRODUCTION IN THE OPINION OF THEIR OWNERS

Summary

The aim of the study was to investigate and evaluate the development factors of farms engaged in oilseed rape production. The study used primary data from studies conducted its own in 2014 on a group of 73 households selected in a targeted manner. The study divided community because of the surface rape for the following groups: up to 10 hectares (20 households), 11-20 hectares (20 households), 21-30 hectares (13 households), 31-40 hectares (9 farms) and the area. 40 hectares (11 households). The study used survey method using a questionnaire interview. The research shows that in the development of farms engaged in the growing of rape the important meaning have EU policies for biofuels and the possibility of the use of funds under the RDP. The research shows that the most

important opportunity are low-interest loans and funds from the EU. Among the barriers to farmers in the largest number of cases is a high demand for land and a small supply of land, which is strongly linked with the cultivation of oilseed rape.

Key words: farms, oilseed rape, farmers opinions, EU

Streszczenie Celem badań było poznanie i ocena sytuacji ekonomicznej gospodarstw zajmujących się uprawą rzepaku.. W pracy wykorzystano dane pierwotne pochodzące z badań własnych przeprowadzonych w 2014 r. na grupie 73 gospodarstw wybranych w sposób celowy. Badana zbiorowość podzielono ze względu na powierzchnię rzepaku na następujące grupy: do 10 ha (20 gospodarstw), 11-20 ha (20 gospodarstw), 21-30 ha (13 gospodarstw), 31-40 ha (9 gospodarstw) oraz pow. 40 ha (11 gospodarstw). W badaniach wykorzystano metodę ankiety z zastosowaniem kwestionariusza wywiadu. Z badań wynika, że w rozwoju gospodarstw zajmujących się uprawą rzepaku ważne znaczenie ma polityka UE w zakresie biopaliw oraz możliwości wykorzystania funduszy w ramach PROW. Z badań wynika, że najważniejszą szansą są niskoprocentowane kredyty oraz fundusze z UE. Wśród barier rolnicy w największej liczbie przypadków wymienili wysoki popyt na ziemię oraz małą podaż ziemi, która jest silnie związana z uprawą rzepaku.

Słowa kluczowe: gospodarstwa rolne, rzepak, opinie rolników, UE

DZIAŁ III

POLSKA

**– UNIA EUROPEJSKA -
SĄSIEDZTWO**

CHAPTER III

POLAND

**- THE EUROPEAN UNION -
NEIGHBOURHOOD**

Dr Dariusz Eligiusz Staszczak
Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie
Katedra Ekonomii i Agrobiznesu

ZMIANY W ZBIOROWEJ HEGEMONII MOCARSTW I KORPORACJI TRANSNARODOWYCH NA POCZĄTKU XXI WIEKU

Wprowadzenie

Praca uwzględnia najnowsze wydarzenia oraz podejmowane próby poprawy sytuacji gospodarczej i stabilności systemu światowego, który w prezentowanym ujęciu, stabilizowany jest przez zbiorową hegemonię mocarstw i korporacji transnarodowych od połowy lat 1990-ych, tj. od czasu spadku globalnego znaczenia USA i wzrostu znaczenia innych państw oraz korporacji transnarodowych. Analizowane są aspekty globalne ekonomiczne i polityczne. Hegemonia wraz z przyspieszeniem procesów globalizacji przechodzi obecnie zmiany własnej struktury i coraz słabiej stabilizuje system światowy. Przedmiotem badań jest zbiorowa hegemonia globalna. Celem badań jest wykazanie zmian w tej hegemonii, czyli określenie, którzy jej członkowie umocnili a którzy osłabili pozycję. Zastosowano metodę badawczą analizy opisowej.

Erozja hegemonii amerykańskiej od lat 1970

Hegemonia USA, zwana także Pax Americana, istniała od zakończenia drugiej wojny światowej i obejmowała ideologiczny Zachód oraz konkurowała z hegemonią ZSRR, zwaną także blokiem sowieckim. Jednak hegemonia amerykańska traciła na znaczeniu już w latach 1970-ych, co potwierdzają następujące fakty:

- „Nixon shock” (szok Nixona) w 1971 roku, czyli nieudana próba przerwania przez USA kosztów finansowania ich globalnej antysowieckiej polityki na kraje Europy zachodniej. USA zawiesiły wówczas wymienialność dolara na złoto i zwiększyły dodruk tej waluty licząc na podtrzymanie jej kursu przez pozostałe państwa. W praktyce upadł system stałych (sztywnych) kursów

walutowych i został zastąpiony systemem płynnych kursów walutowych w 1973 roku.¹

- Pojawienie się deficytów w amerykańskim bilansie handlu zagranicznego i bilansie obrotów bieżących.²
- Wywołanie dwóch kryzysów (szoków) naftowych przez kraje OPEC w latach 1973-1974 i 1979-1980, które przyczyniły się do dwu głębokich recesji gospodarczych USA i ideologicznego Zachodu w latach 1974-1975 i 1980-1982.³ Były to pierwsze recesje gospodarcze wywołane nie przez hegemonów (USA i ZSRR);
- Spadek znaczenia dolara amerykańskiego w handlu międzynarodowym po nadmiernym dodruku tej waluty w latach 1970-ych. Dodruk ten pomógł w wyjściu z pierwszej globalnej recesji ale okazał się nieskuteczny podczas drugiej recesji.⁴

Stany Zjednoczone odzyskały hegemoniczną pozycję w okresie reaganomiki, czyli polityki gospodarczej Ronalda Reagana w latach 1981-1989, jednak była to hegemonia na kredyt, ponieważ gwałtownie wzrosły wówczas ujemne salda w amerykańskim handlu zagranicznym i obrotach bieżących oraz deficyt budżetowy.⁵ Po upadku hegemonii sowieckiej USA uzyskały na początku lat 1990-ych pozycję głównego hegemonu globalnego. Jednak kraj ten nie sprostał tej roli w dłuższym okresie i w efekcie od drugiej połowy lat 1990-ych powstała zbiorowa hegemonia mocarstw i korporacji transnarodowych, co potwierdzają następujące fakty:

- dalszy wzrost deficytów w amerykańskim bilansie handlu zagranicznego obrotów bieżących;⁶
- wzrost znaczenia innych mocarstw globalnych, zwłaszcza Chin, Niemiec i Japonii a po 2000 roku także Rosji oraz potęg regionalnych, np. Iranu, Indii, Brazylii;⁷

¹ P. Coffey, *The World Monetary Crisis*, London: Macmillan Press, 1974.

² *Economic Report of the President. Transmitted to the Congress together with the Annual Report of the Council of the Economic Advisers*, U.S. Government Printing Office, Washington, DC, January 12, 2001.

³ G. J. Ikenberry, (ed.), *Reason of the State. Oil Politics and the Capacities of American Government*, Ithaca, London: Cornell University Press, 1988.

⁴ J. Agnew, S. Corbridge, *Międzynarodowe implikacje deficytu handlowego i budżetowego Stanów Zjednoczonych*. „Sprawy Międzynarodowe”, nr 5, 1991.

⁵ *Economic ... op.cit.*, 2001.

⁶ *Economic Report of the President. Transmitted to the Congress together with the Annual Report of the Council of the Economic Advisers, U.S. Government Printing Office*, Washington, DC, February, 2011.

- wzrost znaczenia korporacji transnarodowych i w efekcie ich globalnej ekspansji (w tym na terytorium byłego bloku sowieckiego) dzięki ich marketingowi i brakowi odpowiedniej kontroli państw nad ich działalnością; w efekcie widoczne jest przechodzenie korporacji z czynnika ekonomicznego do polityki;⁸
- trudności gospodarcze USA utrzymujące się po recesji z lat 2008-2009.⁹

Zarys praktycznej interpretacji powstania i funkcjonowania zbiorowej hegemonii mocarstw i korporacji transnarodowych na tle zmian systemu światowego

Problemy związane z ogromnymi deficytami w USA i wątpliwą jakością dolara amerykańskiego już w latach 1970-ych (zwłaszcza od 1971 roku, czyli od tzw. zawieszenia wymienialności dolara na złoto lub od 1973 roku, czyli od utworzenia systemu płynnych kursów walutowych) otworzyły drogę dla zbiorowej hegemonii mocarstw ideologicznego Zachodu.¹⁰ W sferze ogólnoswiatowej od zakończenia drugiej wojny światowej istniał układ dwustronny USA-ZSRR. W latach 1970-ych stopniowo wzrastało znaczenie Chin, które pod przywództwem Denga stopniowo otwierały się na zagraniczny kapitał i powoli zaczęły wychodzić z zacofania gospodarczego i ubóstwa. Po upadku gospodarki centralnie planowanej w Europie Środkowej i Wschodniej w latach 1989-1991 USA zaczęły odgrywać rolę pojedynczego hegemonu w skali globalnej. Pozycję pojedynczego hegemonu ideologicznego Zachodu Stany Zjednoczone odzyskały w okresie reaganomiki i zagranicznej polityki globalnej prezydenta Ronalda Reagana, skierowanej głównie przeciwko ZSRR i ówczesnemu Układowi Warszawskiemu w latach 1981-1989. Była to jednak polityka prowadzona na kredyt, co potwierdzają ogromne deficyty: budżetowy, bilansu handlu zagranicznego i całego bilansu obrotów bieżących.¹¹

⁷ D. E. Staszczak, *Globalizacja. Zbiorowa hegemonia mocarstw i korporacji transnarodowych a globalny marketing*. Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2007; D. E. Staszczak, *Theoretical Interpretations of the European Union Enlargement: Perspectives from a New Global Paradigm*. "Journal of Knowledge Globalization", Vol. 4, No. 1, 2011.

⁸ D. E. Staszczak, *Globalizacja ...* op. cit., 2007; D. E. Staszczak, op. cit., 2011.

⁹ D. E. Staszczak, op. cit., 2011.

¹⁰ D. E. Staszczak, *Globalna nierównowaga a dolary wątpliwej jakości. Perspektywy dla producentów artykułów rolno-spożywczych*. „Zagadnienia Ekonomiki Rolnej” nr 4 (313), 2007.

¹¹ D. E. Staszczak, *International Trade and Capital Flows as the Sources of the Nations Poverty or Richness; Knowledge Globalization Conference*, Boston, Massachusetts, Conference Proceedings, October 16-17, 2011, Vol. 5, No. 1, Published Annually; Sawyer School of Business; Suffolk University, Boston, Massachusetts; Conference Papers: © Knowledge Globalization Institute, Boston, Massachusetts, USA 2012.

Deficyty te nasiliły się w latach 1990-tych, zaś próby spłaty zagranicznych długów słabym dolarem podważyły pozycję USA jako pojedynczego globalnego hegemonu państwowego. Jednocześnie upadek gospodarki centralnie planowanej w Europie Środkowej i Wschodniej w latach 1990-ych sprzyjał gwałtownej ekspansji korporacji transnarodowych zarówno na terenie byłych państw socjalistycznych, jak i w skali całego świata. Mocarstwa ideologicznego Zachodu wspierał wówczas korporacje poprzez naciski na kraje słabsze dotyczące liberalizacji przepisów w zakresie przepływów towarów, usług i kapitału w skali globalnej, formalnie uzgadnianych zwłaszcza w ramach GATT/WTO. W efekcie nastąpiło drugie przyspieszenie globalizacji, po pierwszym z lat 1970-ych, które również charakteryzowało się wzrostem wielkości i znaczenia korporacji transnarodowych. Wówczas pojawiały się próby ograniczania ich znaczenia na rzecz znaczenia państw, zwłaszcza słabo rozwiniętych, którym kraje wysoko rozwinięte powinny pomagać stosownie do założeń Nowego Międzynarodowego Ładu Ekonomicznego. Jednak w praktyce założenia te pozostały w większości niezrealizowane, ustępując istniejącemu nieformalnie liberalnemu międzynarodowemu łaadowi ekonomicznemu, czyli ideom wolnorynkowym, wówczas dominującym w skali globalnej. Kraje słabo rozwinięte były zmuszane do przestrzegania tych nieformalnych zasad.¹²

Wzrost znaczenia korporacji transnarodowych umożliwił im wpływ na politykę, np. poprzez wsparcie, także finansowe określonych kandydatów i partii w wyborach w państwach wysokorozwiniętych i słabo rozwiniętych oraz naciski gospodarcze na kraje słabo rozwinięte. Jednocześnie wzrost znaczenia silnych państw, zwłaszcza Niemiec, Japonii, Wielkiej Brytanii, Francji i Chin oraz utrzymywanie silnej pozycji, pomimo pewnego osłabienia, przez USA w gospodarce i polityce światowej od połowy lat 1990-ych, pozwoliły na powstanie zbiorowej hegemonii mocarstw i korporacji transnarodowych w skali globalnej.¹³

Zmiany układu sił w zbiorowej hegemonii mocarstw i korporacji transnarodowych na początku XXI wieku

Pierwsza dekada XXI wieku utwierdziła funkcjonowanie zbiorowej hegemonii, ale zmieniła układ sił w jej wnętrzu. USA zwiększały ujemne saldo z -429,9 mld dol. (-501,4 mld euro) w 2001 roku do -847,3 mld dol. (-702,4 mld euro)

¹² R. G. Gilpin, *The Political Economy of International Relations*; Princeton, Princeton University Press, 1987.

¹³ D. E. Staszczak, *Globalizacja ... op. cit.*, 2007; D. E. Staszczak, *op. cit.*, 2011.

w 2006 roku.¹⁴ Dopiero recesja gospodarcza pozwoliła na redukcję tego ujemnego salda do -390,9 mld euro w 2009 roku, jedna w kolejnych latach ujemne saldo pogłębiło się do -613,6 mld euro w 2012 roku i ponownie nieznacznie spadło do -565,0 mld euro w 2013 roku,¹⁵ (zob. tabelę 1). Taka sytuacja wskazuje na poważne trudności gospodarki USA, które są bardzo niebezpieczne dla gospodarki globalnej, co sprzyja destabilizacji a nie stabilizacji systemu światowego.

Nastąpił szybki wzrost znaczenia Chin, jako największego na świecie eksportera netto, którego (bez Hong Kongu) dodatnie saldo towarowego handlu zagranicznego wzrosło z 38,9 mld euro w 1998 roku do 202,7 mld euro w 2008 roku a następnie spadło do 140,6 mld euro w 2009 roku z powodu spadku popytu w fazie globalnej recesji. Wprawdzie krach na chińskiej giełdzie w 2015 roku wskazuje na poważne problemy gospodarcze tego kraju, ale nie unicestwia jego silnej pozycji ekonomicznej i militarnej w zbiorowej hegemonii globalnej. Wzmocniła się też pozycja Niemiec, które podobnie jak Chiny odnotowują ogromne dodatnie saldo handlu zagranicznego, które wzrosło z 64,5 mld euro w 1998 roku do 202,7 mld euro w 2008 roku a następnie spadło w okresie globalnej recesji do 140,6 mld euro w 2009 roku i ponownie wzrosło do 195,0 mld euro w 2013 roku.¹⁶ Wraz z umacnianiem się pozycji gospodarczej Niemiec wzrasta ich polityczne znaczenie jako członka zbiorowej hegemonii.

¹⁴ *Economic Report of the President. Transmitted to the Congress together with the Annual Report of the Council of the Economic Advisers*, U.S. Government Printing Office, Washington, DC, February 11, 2010; Eurostat 2010 - <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/print> data: 26.11.2010.

¹⁵ Eurostat 2015 - <http://ec.europa.eu/eurostat> data: 17.06.2015.

¹⁶ Eurostat ... op. cit., 2010; Eurostat ... op. cit., 2015.

Tabela 1. Saldo towarowego handlu zagranicznego w latach 2003-2014 (w mld euro)**Table 2. Freight balance of foreign trade in the years 2003-2014 (in billion euros)**

Rok Year	USA USA	Chiny (bez Hong Kongu) China (without Hong Kong)	Japonia Japan	Francja France	W. Brytania Great Britain	Niemcy Germany
2003	-514,04	22,51	78,27	-6,01	-82,90	129,90
2004	-514,04	22,51	78,27	-6,01	-82,90	129,90
2005	-514,04	22,51	78,27	-6,01	-82,90	129,90
2006	-514,04	22,51	78,27	-6,01	-82,90	129,90
2007	-514,04	22,51	78,27	-6,01	-82,90	129,90
2008	-514,04	22,51	78,27	-6,01	-82,90	129,90
2009	-514,04	22,51	78,27	-6,01	-82,90	129,90
2010	-514,04	22,51	78,27	-6,01	-82,90	129,90
2011	-514,04	22,51	78,27	-6,01	-82,90	129,90
2012	-514,04	22,51	78,27	-6,01	-82,90	129,90
2013	-514,04	22,51	78,27	-6,01	-82,90	129,90
2014	-514,04	22,51	78,27	-6,01	-82,90	129,90

Źródło: Eurostat 2015 – <http://ec.europa.eu/eurostat> data: 17.06.2015.

Source: Eurostat 2015 – <http://ec.europa.eu/eurostat> data: 17.06.2015.

Wzrosło znaczenie Rosji (która w latach 1990-ych stała niemal na progu bankructwa), zwłaszcza z powodu posiadania przez ten kraj ogromnych zasobów ropy naftowej, gazu ziemnego i innych cennych surowców, o których zakup zabiegają kraje ideologicznego Zachodu i Chiny. Nieco spadło znaczenie Japonii, która pomimo utrzymywania dodatniego salda handlu zagranicznego, ustąpiła miejsca Chinom i Niemcom. Dodatkowo saldo handlu zagranicznego Japonii było największe na świecie do 2000 roku, osiągając odpowiednio 95,9 mld euro w 1998

roku i 107,8 mld euro w 2000 roku a następnie zmniejszyło się do 67,2 mld euro w 2007 roku i gwałtownie spadło do 12,8 mld euro w 2008 roku. W 2011 roku Japonia po raz pierwszy uzyskała saldo ujemne wynoszące -23,1 mld euro, które ponadto wzrosło do -67,9 mld euro w 2012 roku.¹⁷

Ponadto relatywnie zmniejszyło się znaczenie Francji, która jeszcze do 1999 roku posiadała dodatnie saldo handlu zagranicznego wynoszące 9,2 mld euro, zaś od 2000 roku posiada saldo ujemne wynoszące wówczas -12,3 mld euro a następnie wzrosło do -88,82 mld euro w 2011 roku i do -71,2 mld euro w 2014 roku. Systematycznie spadało też znaczenie Wielkiej Brytanii odnotowującej ujemne saldo w handlu zagranicznym, które wynosiło -42,2 mld euro w 1998 roku oraz rekordowy poziom -143,3 mld euro w 2007 roku i -86,5 mld euro w 2013 roku oraz -134,1 mld euro w 2014 roku.¹⁸ Oznacza to niską konkurencyjność Francji i Wielkiej Brytanii w handlu międzynarodowym, ponieważ kraje te zmniejszają ujemne salda w handlu zagranicznym tylko w sytuacji globalnej recesji. Osłabienie pozycji ekonomicznej zmniejsza także polityczne znaczenie tych krajów z zbiorowej hegemonii.

Obecnie nasilają się sprzeczności w państwowej części zbiorowej hegemonii, zwłaszcza pomiędzy ideologicznym Zachodem a Chinami i Rosją. Więcej jest też konfliktów wewnątrz ideologicznego Zachodu, np. Niemcy i Francja nie poparły USA w wojnie z Irakiem w 2003 roku, zaś w 2014 roku konflikt o wpływy na Ukrainie zantagonizował relacje Rosji z ideologicznym Zachodem.

Ponadto wzrost znaczenia korporacji transnarodowych związany jest ze spadkiem znaczenia słabszych państw, których poziom PKB jest często niższy niż obroty korporacji. Zatem są to kraje uzależnione od kapitału. Mocarstwa i inne kraje wysokorozwinięte nie są uzależnione jednostronnie od biznesu międzynarodowego, ponieważ globalne firmy potrzebują ich rynków zbytu oraz ich wsparcia politycznego, a nawet militarne, umożliwiającego ich ekspansję w krajach słabiej rozwiniętych. Z kolei politycy mocarstw potrzebują finansowego i medialnego wsparcia ich kampanii wyborczych. Jest to zatem współzależność mocarstw i największych korporacji, czyli zbiorowa hegemonia globalna. Ponadto wzrost znaczenia silnych państw, zwłaszcza Chin, Niemiec i Rosji oraz utrzymywanie

¹⁷ Eurostat ... op. cit., 2010; Eurostat ... op. cit., 2015.

¹⁸ Eurostat ... op. cit., 2010; Eurostat ... op. cit., 2015.

silnej pozycji, pomimo pewnego osłabienia, przez USA, Wielką Brytanię, Francję i Japonię w gospodarce i polityce światowej od początku XXI wieku, ukształtowały obecną zbiorową hegemonię globalną mocarstw i korporacji transnarodowych.¹⁹

Wnioski i prognoza

Sprzeczność interesów i walka o pozycje poszczególnych członków w ramach zbiorowej hegemonii mocarstw i korporacji transnarodowych zmniejszają jej zdolności do stabilizowania systemu światowego i mogą dodatkowo sprzyjać powrotowi i pogłębieniu kryzysu. Dlatego system światowy pozostaje coraz słabiej stabilizowany przez zbiorową hegemonię mocarstw i korporacji transnarodowych, a czasami jest wręcz destabilizowany przez konflikty wewnątrz hegemonii. Ponadto wzrost znaczenia Chin, Niemiec i Rosji oraz wzrastająca rola korporacji w sferze polityki muszą doprowadzać do kolejnych napięć w ramach hegemonii. Otwarta pozostaje tylko kwestia, czy napięcia te będą przebiegały stosunkowo łagodnie, czy gwałtowne konflikty doprowadzą do głębokiej destabilizacji systemu światowego. Ważnym wnioskiem jest zmiana układu sił wewnątrz hegemonii, polegająca na osłabieniu pozycji USA, Wielkiej Brytanii, Francji i Japonii, przy jednoczesnym wzroście pozycji Chin, Niemiec i Rosji.

Bibliografia:

1. Agnew J., Corbridge S., *Międzynarodowe implikacje deficytu handlowego i budżetowego Stanów Zjednoczonych*. „Sprawy Międzynarodowe”, nr 5, 1991.
2. Coffey, P., *The World Monetary Crisis*, London: Macmillan Press, 1974.
3. *Economic Report of the President. Transmitted to the Congress together with the Annual Report of the Council of the Economic Advisers*, U.S. Government Printing Office, Washington, DC, January 12, 2001.
4. *Economic Report of the President. Transmitted to the Congress together with the Annual Report of the Council of the Economic Advisers*, U.S. Government Printing Office, Washington, DC, February 11, 2010.
5. *Economic Report of the President. Transmitted to the Congress together with the Annual Report of the Council of the Economic Advisers*, U.S. Government Printing Office, Washington, DC, February, 2011.
6. Eurostat 2015 – <http://ec.europa.eu/eurostat> data: 17.06.2015.
7. Eurostat 2010 - <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/print> data: 26.11.2010.

¹⁹ D. E. Staszczak, *Globalizacja ... op. cit., 2007*; D. E. Staszczak, *op. cit., 2011*.

8. Gilpin R. G., *The Political Economy of International Relations*, Princeton, Princeton University Press, 1987.
9. Ikenberry, G. J. (ed.), *Reason of the State. Oil Politics and the Capacities of American Government*, Ithaca, London: Cornell University Press, 1988.
10. Staszczak D. E., *Global Political-Economic Spiral as a Model of the World Changes*. „*Studia Polityczne*” (Polska Akademia Nauk), nr 13, 2002.
11. Staszczak D. E., *Globalna nierównowaga a dolary wątpliwej jakości. Perspektywy dla producentów artykułów rolno-spożywczych*. „*Zagadnienia Ekonomiki Rolnej*” nr 4 (313), 2007.
12. Staszczak D. E., *Globalizacja. Zbiorowa hegemonia mocarstw i korporacji transnarodowych a globalny marketing*. Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2007.
13. Staszczak D. E., *International Trade and Capital Flows as the Sources of the Nations Poverty or Richness; Knowledge Globalization Conference*, Boston, Massachusetts, Conference Proceedings, October 16-17, 2011, Vol. 5, No. 1, Published Annually; Sawyer School of Business; Suffolk University, Boston, Massachusetts; Conference Papers: © Knowledge Globalization Institute, Boston, Massachusetts, USA 2012.
14. Staszczak D. E., *Theoretical Interpretations of the European Union Enlargement: Perspectives from a New Global Paradigm*. „*Journal of Knowledge Globalization*”, Vol. 4, No. 1, 2011.
15. Staszczak D. E., USA-UE. *Wzajemne stosunki na tle zmian systemu światowego*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2001 i 2004.

CHANGES IN THE COLLECTIVE HEGEMONY OF STATE-POWERS AND TRANSNATIONAL CORPORATIONS IN THE BEGINNING OF XXI CENTURY

Streszczenie

Artykuł ten bazuje na idei globalnej zbiorowej hegemonii mocarstw i korporacji transnarodowych, która stabilizuje ekonomiczny i polityczny system światowy. Autor podkreśla zmiany tej hegemonii na początku XXI wieku z powodu relatywnego spadku ekonomicznej pozycji Stanów Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii, Francji i Japonii oraz z powodu wzrostu pozycji gospodarczej i siły politycznej Chin i Niemiec. Ponadto wzrost globalnego znaczenia korporacji transnarodowych daje im możliwości wpływania na politykę państw.

Słowa kluczowe: hegemonia, gospodarka światowa, mocarstwa, korporacje transnarodowe

Abstract:

This paper bases on the idea of the global collective hegemony of state-powers and transnational corporations that stabilizes the economic and political world system. Author stresses changes of this hegemony in the beginning of XXI century because of a relative drop of the economic position of the United States, Great Britain, France and Japan and because of the growth of the economic position and political power of China and Germany. Moreover, an increase of global importance of transnational corporations gives them opportunities to influence on the state politics.

Key words: hegemony, world economy, state powers, transnational corporations

Dr hab. Bartosz Mickiewicz prof. ZUT

Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie

Prof. Irina Pilvere

Łotewski Uniwersytet Rolniczy w Jelgawie

ROLA I ZNACZENIE POLITYKI ZALESIENIOWEJ W PROCESIE KSZTAŁTOWANIA OBSZARÓW WIEJSKICH W UNII EUROPEJSKIEJ

Wstęp

Struktura obszarów wiejskich charakteryzuje się dużą różnorodnością, gdzie obok występowania użytków rolnych, znajdują się także lasy, które zajmują coraz więcej miejsca w przestrzeni wiejskiej. Lasy stanowią wielofunkcyjną przestrzeń, służącą wielu celom, w tym przede wszystkim celom gospodarczym, społecznym i środowiskowym. Ponadto lasy pełnią społecznie użyteczne funkcje, jak funkcje ochronne, ekologiczne i socjalne. Lasy oferują również znaczne korzyści społeczne, w tym związane ze zdrowiem ludzi, rekreacją czy turystyką. Z punktu widzenia środowiska naturalnego, zapewniają one siedliska dla roślin i zwierząt oraz odgrywają ważną rolę w łagodzeniu zmian klimatu, a także w dostarczaniu innych usług w zakresie ochrony środowiska. W tym kontekście coraz większe znaczenie nabierają obszary Natura 2000, które objęte są szczególną ochroną na mocy przepisów UE¹.

W optyce wielu badaczy brana była pod uwagę efektywność ekonomiczna gospodarki leśnej, która przynosi wartość dodaną dla szeregu gospodarstw rolnych. Czynniki ten był brany pod uwagę w wielu krajach UE, którzy realizowali programy zalesieniowe. Producenci rolni muszą rozstrzygnąć dylemat, czy korzystać z wyższej płatności jaka przysługuje z tytułu dopłat bezpośrednich, czy też zdecydować się na długoterminowe wsparcie zalesienia². Badania wskazują, że lasy dostarczają społeczeństwu szeroki asortyment towarów i usług. Zwrócono uwagę, że leśnictwo jest miejscem zatrudnienia wielu osób, sprzyja również tworzeniu nowych miejsc pracy i jest źródłem

¹ A new EU Forest Strategy: for forests and the forest-based sector, Commission Staff Working Document, Accompanying the document, Brussels 2013.

² D. Mizaraite, S. Mizaras, *Afforestation of agriculture land as a tool of rural forestry development in Lithuania*, Small-scale forestry and rural development, The intersection of ecosystems, economics and society, 2009.

pozyskania cennych produktów, jak żywice, rośliny lecznicze, grzyby czy jagody³. Z kolei wykorzystywanie drewna jako źródła energii może przyczynić się do łagodzenia zmian klimatycznych poprzez zastępowanie paliw kopalnych, poprawę samowystarczalności energetycznej, gwarantowanie bezpieczeństwa dostaw oraz tworzenie miejsc pracy na obszarach wiejskich. Lasy i sektor leśny są obecnie w dużej mierze finansowane przez UE, zaś konkretne działania w zakresie leśnictwa realizowane były na mocy rozporządzenia w sprawie PROW. Były więc odpowiedzialne za wypracowaną strategię leśną UE, która opierała się na zasadzie pomocniczości oraz wspólnej odpowiedzialności i dotyczyła czterech celów: konkurencyjności, środowiska naturalnego, jakości życia oraz koordynacji i komunikacji⁴.

Problematyka, cel i zakres pracy

Według danych Unii Europejskiej lasy i inne obszary zalesione obejmują ponad 40 % powierzchni UE, przy czym mają one bardzo różny charakter w poszczególnych krajach i regionach. W ciągu ostatnich kilkudziesięciu lat obszary leśne w UE powiększały się o ok. 0,4 % rocznie, dzięki zalesianiu i sukcesji naturalnej drzewostanów. Celem UE jest prowadzenie zrównoważonej gospodarki leśnej, zmierzającej do wykorzystywania lasów w taki sposób, aby pełniły podstawowe funkcje ekologiczne, gospodarcze i społeczne.

W Polsce lasy zajmują 9 658,4 tys. ha (30,9%), zaś możliwości wzrostu tego wskaźnika można ocenić poprzez przyzmat występowaniem dużych obszarów ugorowanych (446,5 tys. ha) a także ziem zdewastowanych i zdegradowanych (6,2 tys. ha), które po zrekultywowaniu z powodzeniem mogłyby służyć podniesieniu lesistości kraju. W świetle danych statystycznych ubytek gruntów rolnych w rolnictwie nie oznaczał, że tereny automatycznie przekazywane były pod zalesienie, lecz raczej wykorzystane były na cele infrastrukturalne i osiedlowe. Według rocznika statystycznego leśnictwa udział użytków rolnych w procesie zagospodarowania z myślą o lasach spadał z 23,4 tys. ha w 2000 r. do 4,9 tys. ha w 2012 r. Stąd proces podniesienia lesistości kraju wymaga nadal bardziej skutecznego sięgania po ziemie marginalne, które mogłyby pozwolić na bardziej ekspansywne poczynania w tym zakresie. Z naszego porządku prawnego wynika, że lasy publiczne dominujące w strukturze własności lasów, stanowią bowiem własność skarbu państwa i zarządzane są przez Lasy Państwowe. Lasy te obejmują 7 597,0 tys. ha, czyli 78,6%. Nadal jednak około 2 061,4

³ K. Kassiomis, K. Papageorgiu, *Rural development by afforestation in predominantly agricultural areas: issues and challenges from two areas in Greece*, Forest Policy and Economy, 2004.

⁴ T. Pinto-Correja, *Future development in Portuguese rural areas: how to manage agricultural support for landscape conservation?*, Landscape and Urban Planning, 2000.

tys. ha (21,4%) znajduje w rękach osób prywatnych, które co prawda muszą postępować zgodnie z prawem, ale często są to nieduże enklawy, które nie są właściwie chronione.

W świetle powyższego można postawić tezę, że działania zawarte w PROW nie przyczyniają się do istotnego podnoszenia lesistości kraju, lecz stanowią alternatywny sposób zagospodarowania gruntów. Dodatkowo proces zalesienia wzmaga specjalny fundusz leśny (Lasy Państwowe), który służy do zalesienia gruntów niestanowiących własność skarbu państwa i którego wpływ na lesistość ma nieduże znaczenie.

Podstawowym celem pracy była scharakteryzowanie nowego działania zalesienie gruntów rolnych PROW 2014-2020, który zobrazowano na tle poprzednich okresów programowania. Zalesienie gruntów rolnych było realizowane w PROW 2004-2006 oraz PROW 2007-2013. Zjawisko zalesiania gruntów rolnych jest zupełnie odmiennym procesem produkcyjnym, niż gospodarowanie na użytkach rolnych. Zalesianie odbywa się kosztem użytków rolnych, zabierając część obszaru gospodarstwa rolnego, na inne cele niż produkcja rolnicza. W tym sensie zalesianie ma właściwości restrukturyzacyjne, ponieważ pomniejszone gospodarstwo rolne, pozwala na dostosowanie czynników produkcji do powierzchni gospodarstwa rolnego. Proces zalesiania mieści się w szeroko pojętej definicji kształtowania obszarów wiejskich, które stanowią, że tereny określane jako obszary wiejskie, obejmują wszystkie tereny leżące poza granicami miast. Zalesianie gruntów rolnych ma też aspekt ekonomiczny, z uwagi na fakt uzyskiwania długoletniego wsparcia w ramach PROW.

Badania oparto na regulacjach prawnych wspólnoty europejskiej, ustawodawstwie krajowym oraz danych Systemu Informacji Zarządczej ARiMR.

Ustawodawstwo UE w sprawie zalesienia gruntów rolnych

Wdrażanie strategii leśnej należy wiązać z rezolucją Rady (WE) z 1998 r. ustanawiającą ramy dla działań dotyczących lasów, mających na celu wsparcie zrównoważonej gospodarki leśnej. Strategia podkreślała znaczenie wielofunkcyjnej roli lasów i zrównoważonej gospodarki leśnej dla rozwoju społeczeństwa oraz wskazywała wiele kluczowych aspektów, które stanowiły podstawę wprowadzenia jej w życie. Stwierdzono w niej, że polityka leśna należy do kompetencji państw członkowskich, ale UE może wnieść swój wkład we wdrażanie zrównoważonej gospodarki leśnej, zgodnie z zasadą pomocniczości i koncepcją współodpowiedzialności.

W rozporządzeniu Rady (WE) z 1999 r. w sprawie wsparcia rozwoju wsi przez EFOiGR stwierdzono, że wprowadzona w 1992 r. reforma WPR powinna zostać uzupełniona o system dla obszarów znajdujących się w mniej korzystnych warunkach i podlegających pewnym ograniczeniom środowiskowym. Grunty rolne mogą być przeznaczone pod zalesienie. Stwierdzono że, leśnictwo stanowi integralną część rozwoju terenów wiejskich i dlatego działania w zakresie leśnictwa powinny być

zawarte w ramach systemu wsparcia rozwoju wsi. Leśnictwo z natury rzeczy nie powinno natomiast powodować zachwiania konkurencyjności i powinno być raczej neutralne względem rynku rolnego.

Ponadto podano, że działania związane z leśnictwem powinny być rozpatrywane szerzej, jako projekt międzynarodowy, w powiązaniu z lokalnymi planami zalesiania krajów. Zalesienie terenów rolniczych jest szczególnie istotne z punktu widzenia użytkowania gruntów rolnych oraz z punktu widzenia środowiska. Zalesianie enklaw doprowadza do powstania większej przestrzeni obszarów wiejskich, funkcjonujących z pożytkiem dla bioróżnorodności terenów wiejskich. Wsparcie udzielane będzie tylko lasom i obszarom znajdujących się w posiadaniu właścicieli prywatnych, ich stowarzyszeń, gmin lub stowarzyszeń gmin. Płatności przyznawane na to działania miało na celu poprawę ekologicznej stabilności lasów⁵.

Decyzja Rady (WE) z 2006 r. w sprawie strategicznych wytycznych wspólnoty dla rozwoju obszarów wiejskich (okres programowania 2007-2013) lokowała zalesienie gruntów rolnych w osi II „Poprawa środowiska naturalnego i terenów wiejskich”. Zwracano uwagę, że znaczna część cenionego środowiska wiejskiego została stworzona przez rolnictwo. Stąd odpowiednie działania w leśnictwie mogą przyczynić się do obniżenia emisji gazów cieplarnianych oraz zachowania efektu pochłaniania dwutlenku węgla, a ponadto pomóc w przystosowaniu się do negatywnych skutków zmian klimatycznych⁶.

W rozporządzeniu Rady (WE) nr 1698/2005 w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez EFRROW stwierdzono, że lasy prywatne odgrywają ważną rolę w działalności gospodarczej na obszarach wiejskich i z tego względu pomoc wspólnotowa jest istotna dla poprawy i poszerzenia ich wartości gospodarczej. Ponadto zalesianie pozwala na zwiększanie różnicowania produkcji oraz zwiększenia możliwości rynkowych, w sektorach takich, jak sektor energii odnawialnej, przy jednoczesnym zachowaniu zrównoważonego zarządzania i wielofunkcyjnej roli lasów. Dlatego wsparcie inwestycyjne będzie udzielane w przypadku lasów będących własnością właścicieli prywatnych lub ich stowarzyszeń, gmin lub ich stowarzyszeń. Intensywność pomocy na rzecz podwyższenia wartości gospodarczej lasów określona została na poziomie od 50% do 85 % stawki przypadającej na dane działanie⁷.

⁵ Rozporządzenie Rady (WE) nr 1257/1999 z dnia 17 maja 1999 r. w sprawie wsparcia rozwoju wsi przez Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej (EFOiGR).

⁶ Decyzja Rady (WE) z dnia 20 lutego 2006 r w sprawie strategicznych wytycznych wspólnoty dla rozwoju obszarów wiejskich (okres programowania 2007-2013)

⁷ Rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005 z dnia 20 września 2005 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW).

W kolejnej perspektywie finansowej 2014-2020 PE i Rada stwierdziły, że lasy są integralną częścią rozwoju obszarów wiejskich. Na tle uprzednio realizowanych działań, nie zawsze spójnych, należy zdaniem Rady zmierzać do uproszczenia systemu oraz umożliwić beneficjentom opracowanie realizację projektów o zwiększonej wartości dodanej. Działanie powinno zmierzać do poszerzenia i ulepszenia zasobów leśnych, poprzez zalesienie gruntów i tworzenie systemów rolno-leśnych, łączących ekstensywne rolnictwo z systemami leśnymi. Jednocześnie poziom wsparcia nie powinien zakłócać konkurencji i powinien być neutralny w stosunku do rynku. Realizacja wsparcia powinna być oparta na planach dotyczących leśnictwa, które powinny określać przyszłych beneficjentów. Instrumenty wsparcia dotyczą kosztów uzyskania premii, w celu pokrycia kosztów utraconych dochodów z działalności rolniczej. W przypadku zakładania systemów rolno-leśnych, premie w celu pokrycia kosztów utrzymania powinno pokrywać się przez okres maksymalnie pięciu lat. W interpretacji Rady poprzez pojęcie systemów rolno-leśnych, rozumie się takie systemy użytkowania gruntów, w których drzewa uprawia się w połączeniu z rolnictwem, na tym samym gruncie⁸.

Charakteryzacja działania zalesienie gruntów rolnych w PROW 2004-2006 i PROW 2007-2013

Zalesianie jest procesem inicjowania procesu lasotwórczego i odtwarzaniem leśnego ekosystemu w miejscach, gdzie z różnych przyczyn został zmieniony na inny sposób zagospodarowania. Zalesienie jest zatem inną formę użytkowania ziemi prowadzący do odtworzenia ekosystemu leśnego. W pierwszym PROW 2004-2006 jako podstawowy cel działania zalesienia gruntów rolnych uznano: 1. powiększenie obszarów leśnych poprzez zalesienia użytków rolnych o niskiej przydatności dla rolnictwa, 2. utrzymanie i wzmocnienie ekologicznej stabilności obszarów leśnych poprzez zmniejszenie fragmentacji kompleksów leśnych i tworzenie korytarzy ekologicznych, 3. zwiększenie udziału lasów w globalnym bilansie węgla. W opisie działania podano, że w Polsce uprawia się zbyt wiele gruntów o małej przydatności rolniczej i podatnych na zagrożenia (np. erozja, zanieczyszczenie wód). Tak więc podstawowym priorytetem tego działania było zwiększenie lesistości kraju, który sytuuje nas na gorszej pozycji w ramach Europy. Ukierunkowanie procesu zalesień wynikało z dążenia do poprawy środowiska przyrodniczego, a w szczególności do

⁸ Rozporządzenie PE i Rady (UE) (UE) nr 1305/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) i uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005.

oddziaływania na klimat, retencjonowanie wody, polepszenie warunków wypoczynku i zdrowia ludności.

Działanie związane z zalesieniem gruntów rolnych obejmowało trzy formy pomocy: 1. wsparcie na zalesienie, które pokrywa koszty założenia uprawy i pozwala tworzyć ochronę przed zwierzyną, wypłacane jednorazowo w postaci zryczałtowanej, 2. premię pielęgnacyjną za utrzymanie nowej uprawy leśnej, którą wypłacana była corocznie przez okres 5 lat, 3. premie zalesieniową, stanowiącą ekwiwalent za wyłączenie gruntów z upraw rolnych, wypłacana corocznie przez okres 20 lat.

Różnica między premią pielęgnacyjną a premią zalesieniową polegała na tym, że ta pierwsza stanowiła zryczałtowaną płatność za poniesione koszty prac pielęgnacyjnych, w drugim zaś przypadku stanowiła zryczałtowaną płatność za utracone dochody z tytułu przeznaczenia gruntów rolnych na grunty leśne⁹.

Warunki zawarte w rozporządzeniu Rady Ministrów z 2004 r. dotyczyły minimalnej wielkości działki objętej działaniem zalesienia gruntów rolnych. Łączna powierzchnia zalesienia musiała wynosić co najmniej 0,3 ha, zaś w przypadku wniosku składanego przez grupę rolników, ta powierzchnia powinna wzrastać do 3 ha w ramach jednego obrysu geodezyjnego. Minimalna szerokość zalesianej działki powinna wynosić co najmniej 20 metrów. Rolnik ubiegający się o pomoc finansową musiał złożyć odpowiedni wniosek do Agencji, którego część integralną stanowił plan zalesienia. Plan ten sporządzał nadleśniczy Lasów Państwowych, właściwy ze względu na miejsce położenia danych działek. Oprócz planu beneficjent był zobowiązany do przedstawienia części mapy geodezyjnej i wypis z ewidencji gruntów¹⁰.

W ramach działania PROW 2004-2006 na zalesienie gruntów rolnych przewidziano wsparcie finansowe w wysokości 91,7 mln euro, w tym wkład UE ustalono na poziomie 73,3 mln euro (80%). W rzeczywistości udzielono pomocy finansowej w wysokości 384,5 mln zł (96 mln euro), realizując złożone wnioski przez 28,5 tys. beneficjentów. Średnio na jeden wniosek przypadało 13,5 tys. zł.

Pod względem rzeczowym przewidziano objąć zalesieniem 47,0 tys. ha, w rzeczywistości wykonano zadanie w wysokości 39,7 tys. ha (84,5%), co w przeliczeniu stanowiło 0,22% powierzchni użytków rolnych kraju. Według raportu ewaluacyjnego ex-post PROW 2004-2006 za główną przyczynę takiej sytuacji uznano trudności formalnoprawne w pierwszej fazie realizacji programu (brak planów przestrzennego zagospodarowania w większości gmin), co uniemożliwiało dostęp do korzystania ze

⁹ *Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich*, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, 2004.

¹⁰ *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 11 sierpnia 2004 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowych na zalesienia gruntów rolnych objętej planem rozwoju obszarów wiejskich.*

wsparcia w ramach tego działania. Za niemniej ważny, uznano czynnik ekonomiczny. Inwestycja w las to inwestycja długookresowa, nie przynosząca znaczących dochodów w krótkim okresie. Zdaniem ewaluatora zalesianie było propozycją atrakcyjną przede wszystkim dla tych rolników, którzy w konkretnych swoich uwarunkowaniach mogli przeznaczyć grunty pod zalesienia bez uszczerbku dla bieżącej sytuacji finansowej swojego gospodarstwa¹¹.

W PROW 2007-2013 poszerzono formułę wsparcia i obok zalesienia gruntów rolnych (schemat I), wprowadzono dodatkowe działanie zalesienie gruntów innych niż rolne (schemat II). W schemacie II zalesienie gruntów innych niż rolne dotyczyło opuszczonych gruntów rolniczych lub innych gruntów odłogowanych, dla których zalesienie stanowi racjonalny sposób zagospodarowania. Ogólnie biorąc celem działania było: 1. powiększenie obszarów leśnych poprzez zalesienie, 2. utrzymanie i wzmocnienie ekologicznej stabilizacji obszarów leśnych poprzez zmniejszenie fragmentacji kompleksów leśnych i tworzenie korytarzy ekologicznych, 3. zwiększenie udziału lasów w globalnym bilansie węgla i ograniczenie zmian klimatycznych. Wsparcie w zakresie realizacji działania w ramach schematu I dotyczyło trzech zakresów: 1. wsparcie na zalesienie, 2. premia pielęgnacyjna i 3. premia zalesieniowa. W przypadku schematu II działanie pozbawione zostało premii zalesieniowej¹².

Podobnie jak w poprzednim PROW, przewidziani trzy rodzaje płatności z tytułu zalesienia gruntów rolnych: 1. wsparcie na zalesienie- wypłacane jednorazowo po wykonaniu zalesienia, 2. premia pielęgnacyjna –wypłacana przez okres 5 lat po wykonaniu zalesienia, 3. premia zalesieniowa – wypłacana przez okres 15 lat.

Według rozporządzenia Rady kalkulacja wysokości wsparcia powinna być oparta na rzeczywistych kosztach związanych z zakładaniem i pielęgnowaniem uprawy leśnej w różnych regionach kraju. Z uwagi na fakt, że przeprowadzone badania w tym zakresie dotyczące zróżnicowania regionalnego nie wykazały istotnych różnic, przyjęto jednolite stawki na terenie całego kraju. Stosowane różnice dotyczyły wyłącznie niekorzystnej konfiguracji terenu (stopnia nachylenia).

Wsparcie na zalesienie finansowane było w całości ze środków publicznych UE i krajowych, w stosunku jak 80% - UE i 20% - środki krajowe. W PROW 2007-2013 w pierwotnej wersji przewidziano wydatki publiczne w wysokości 653,5 mln euro, natomiast po nowelizacji kwotę tę obniżono do 513,5 mln euro. W rzeczywistości nie wykorzystano całej przyznanej puli środków, bowiem na to działanie wydano 553,6 mln zł, co w przeliczeniu na euro (4 zł/ euro) stanowiło zaledwie 138,4 mln euro, czyli

¹¹ *Ewaluacja ex post Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2004–2006*, Raport końcowy, 2009, MRiRW, Warszawa.

¹² *Program Rozwoju Obszarów Wiejskich*, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, 2007.

26,9% planowanych środków. Pod względem rzeczowym beneficjentami tego działania stać się miało 52 tys. rolników, którzy przeznaczą pod zalesienie 150 tys. ha gruntów.

Wysokość stawek pomocy na zalesienie zależała od wielu czynników i polegała przede wszystkim na dofinansowaniu kosztów założenia uprawy, wykonania poprawek i zabezpieczenia przed zwierzyną. Tak więc wysokość kwoty wsparcia była zróżnicowana w zależności od: 1. proporcji gatunków iglastych i liściastych w strukturze drzewostanu; 2. wykonania grodzenia całości lub części uprawy w celu zabezpieczenia sadzonek drzew przed zwierzyną; 3. ukształtowania terenu, przy czym przyjęto, że na stokach o spadku większym niż 12° koszty zalesień zwiększają się o 40% w stosunku do kosztów zalesień gruntów o korzystnej konfiguracji.

Analiza poziomu wsparcia w dwóch analizowanych okresach programowania wskazuje na korektę w górę wysokości stawek pomocy na zalesienie w PROW 2007-2013 w stosunku do poprzedniego okresu. Płatności należy rozpatrywać na tle maksymalnych rocznych premii ustalonych przez UE na pokrycie utraconych dochodów przez rolników, które ustalono na poziomie 725 euro na hektar (po przeliczeniu 2900 zł/ha). w drugim okresie programowania (2007-2013) stawki premii obniżono do 700 euro (2800 zł). W każdym przypadku płatności nie przekraczały poziomu ustalonego przez UE i stanowiły 48,3% w pierwszym okresie programowania oraz 56,4% w drugim PROW 2007-2013¹³.

Charakterystyka działania zalesieniowego w PROW 2014-2020

Działanie pod nową nazwą „Inwestycje w rozwój obszarów leśnych i poprawę żywotności lasów” zawarto w PROW 2014-2020, które mają na celu zwiększanie obszarów leśnych poprzez zalesianie i tworzenie terenów zalesionych na gruntach rolnych oraz gruntach z sukcesją naturalną. Podobnie jak w poprzednich programach, wsparcie w ramach tego działania będzie realizowane poprzez udzielanie pomocy w następującej formie: 1. wsparcie na zalesienie stanowiące jednorazową, zryczałtowaną płatność z tytułu poniesionych kosztów wykonania zalesienia, 2. premia pielęgnacyjna stanowiąca zryczałtowaną płatność z tytułu poniesionych kosztów na utrzymanie, pielęgnowanie i ewentualną ochronę przed zwierzyną, 3. premia zalesieniowa stanowiąca zryczałtowaną płatność na pokrycie utraconych dochodów z działalności rolniczej, wypłacaną corocznie przez 12 lat. Pomoc jest przyznawana, jeżeli beneficjent uzyskał decyzję o środowiskowych uwarunkowaniach dla planowanego wykonania zalesienia oraz gdy opracowano plan zalesienia.

Pomoc w ramach wsparcia na zalesienie może zostać przyznana w sytuacji, jeżeli zostaną spełnione określone kryteria wyboru operacji. Według rozporządzenia

¹³ Program Rozwoju Obszarów Wiejskich, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, 2007.

MRiRW pomoc przysługiwać będzie według kolejności sumy punktów uzyskanych przez beneficjenta i ustalonej przy zastosowaniu ustalonych kryteriów. Najwyżej punktowana jest sytuacja, jeśli grunty przeznaczone do wykonania zalesienia są w części zlokalizowane na tzw. korytarzach ekologicznych (14 pkt.), lub zlokalizowane są na obszarach zagrożonych erozją wodną (10 pkt.). Ponadto dostęp do działania możliwy jest, gdy grunty przeznaczone do wykonania zalesienia przynajmniej w części przylegają do śródlądowych wód powierzchniowych (10 pkt.) lub w części są gruntami o nachyleniu terenu powyżej 12° (8 pkt.). Wśród innych uwarunkowań warunków przylegania do lasów (6 pkt.) lub gdy gospodarstwo położone jest w województwie o lesistości poniżej 30%. Rolnicy, których wnioski uzyskały minimalnie 6 pkt. będą mogły uzyskać pomoc. Polityka wprowadzenia rankingu w celu uzyskania wsparcia, pozwala na tworzenie kompleksów leśnych i unikania enklaw leśnych, nie powiązanych z istniejącymi obszarami leśnymi¹⁴.

Wysokość wsparcia według UE w odniesieniu do płatności na obszarach Natura 2000 i płatności związane z ramową dyrektywą wodną może wynieść maksymalnie 500 euro rocznie, ale nie dłużej jak przez okres pięciu lat. Natomiast, jeśli będą to usługi leśno-środowiskowe i dotyczyć będą ochrony lasów, wówczas kwota wsparcia może wynieść 200 euro rocznie. Wsparcia na zalesienie w postaci jednorazowej płatności określono w wysokości od 4984 do 7152 zł/ha, w zależności od składu gatunkowego wykonanego zalesienia, nachylenia terenu, charakterystyki zalesionych gruntów (grunty erozyjne) oraz rodzaju materiału sadzeniowego. Premia zalesieniowa wypłacana jest przez okres 5 lat na utrzymanie i pielęgnowanie uprawy w wysokości od 794 do 1628 zł/ha. Z kolei premia zalesieniowa wypłacana jest przez okres 12 lat na pokrycie utraconych dochodów z działalności rolniczej, w jednakowej wysokości 1215 zł/ha. Maksymalna powierzchnia gruntu objętego pomocą w okresie programowania przypadająca na jednego beneficjenta nie może być większa niż 20 ha.

Ustalone fundusze unijne realizowane są zgodnie z zasadą zarządzania dzielonego między państwami członkowskimi a Unią Europejską. W poprzedniej perspektywie finansowej środki na wspieranie obszarów wiejskich kształtowały się jak 80% fundusze EFRROW do 20% środki własne kraju. Obecnie udział EFRROW został obniżony do 63,6%, co wymaga większego zaangażowania skarbu państwa. W PROW 2014-2020 wysokość płatności na działania związane z zalesieniami określono na

¹⁴ *Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 8 maja 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy w ramach działania „Inwestycje w rozwój obszarów leśnych i poprawę żywotności lasów” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020.*

poziomie 300,9 mln euro, w tym 191,4 mln euro (63,63%) pochodzić będzie z EFRROW oraz 108,7 mln euro (36,37%) z budżetu państwa¹⁵.

Zakończenie

W krajach UE zalesianie gruntów rolnych było procesem rozpoczętym formalnie 1992 r., który ujęto w programach rozwoju obszarów wiejskich. Zjawisko zalesiania gruntów rolnych miało na celu powiększenie obszarów leśnych, kosztem gleb zdegradowanych, o niskiej przydatności dla rolnictwa. Z drugiej strony dążono do utrzymania i wzmocnienia ekologicznej stabilizacji obszarów leśnych, poprzez zmniejszenie rozdrobienia kompleksów leśnych i tworzenie korytarzy ekologicznych. W poprzednim okresie w Polsce zalesienie odbywało się głównie na terenach należących do skarbu państwa. Możliwości dalszej ekspansji lasów państwowych uległy zawężeniu z powodu braku tego typu terenów. Kurczyły się również obszary przekazywane przedtem z Agencji Nieruchomości Rolnej, która dysponowała terenami nieprzydatnymi rolniczo czy terenów byłych państwowych gospodarstw rolnych. Również tereny dawniejszego Państwowego Funduszy Ziemi przekazane do Zasobu Własności Skarbu Państwa, nie są już nowym źródłem powiększania lasów państwowych. Stąd pomysł włączenia do tego procesu również gruntów rolnych znajdujących się w rękach rolników indywidualnych, którzy dysponują gruntami rolnymi o niekorzystnych warunkach naturalnych do prowadzenia produkcji rolniczej.

Przeprowadzając analizę między okresami programowania zwraca uwagę fakt, że co do zasady kryteria dostępu i wymagania w zakresie zalesiania gruntów rolnych nie uległy istotnej zmianie, co należy uznać za pozytywne zjawisko. Tym bardziej, że okresy korzystania ze wsparcia wykroczyły poza wieloletnie ramy finansowe. W przypadku PROW 2004-2006 rolnik mógł otrzymywać pomoc równoważącą utracony dochód w efekcie wyłączenia gruntów spod uprawy przez okres 20 lat od założenia uprawy. Potem (2007-2013) ten okres został skrócony do 15 lat, by obecnie ustalić okres wsparcia na okres 12 lat (2014-2020). Do czynników utrudniających korzystanie z działania należy zaliczyć fakt, by grunty przewidziane do wyłączenia były przekwalifikowane z gruntu rolnego na grunty leśne, ponadto aby objęte były miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego oraz beneficjent dysponował planem zalesienia sporządzonym przez nadleśnictwo. O pozycji i znaczeniu jakie przypisuje się danemu działaniu, może pośrednio świadczyć miejsce w strukturze płatności PROW. W pierwszym okresie programowania na zalesienie gruntów rolnych przewidziano fundusze w wysokości 91,7 mln euro, co w stosunku do ogólnej kwoty na poziomie 3 592,4 mln euro, stanowiło 2,6%. W drugim programie rozwoju obszarów

¹⁵ *Program Rozwoju Obszarów Wiejskich*, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, 2015.

wiejskich duże zainteresowanie beneficjentów spowodowało, że na zalesienie gruntów rolnych już po realokacji środków, ustalono instrumenty finansowe na poziomie 513,5 mln euro, co w stosunku do ogólnej kwoty wsparcia na poziomie 17 417,5 mln euro, stanowiło 2,9%. W obecnej perspektywie finansowej w porównaniu do ogólnej kwoty wsparcia jakie przewidziano na PROW w latach 2014-2020 w wysokości 13 513,3 mln euro, instrumenty finansowe na zalesienie i tworzenie terenów zielonych w wysokości 300,9 mln euro, stanowią 2,2%.

Unia Europejska wypracowała nową strategię polityki leśnej (2013), w której określono podstawowe zasady wzmocnienia zrównoważonej gospodarki leśnej oraz sposoby tworzenia nowych miejsc pracy. Zwrócono uwagę na potrzebę zapewnienia ochrony lasów i określono sposoby funkcjonowania ekosystemów. Stwierdzono, że lasy są kluczowym sposobem poprawy jakości życia oraz podkreślono znaczenie wielofunkcyjnej roli lasów.

Bibliografia

1. *A new EU Forest Strategy: for forests and the forest-based sector, Commission Staff Working Document, Accompanying the document, Brussels, 2013.*
2. *Decyzja Rady (WE) z dnia 20 lutego 2006 r w sprawie strategicznych wytycznych wspólnoty dla rozwoju obszarów wiejskich (okres programowania 2007-2013)*
3. *Ewaluacja ex post Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2004–2006, Raport końcowy, 2009, MRiRW, Warszawa.*
4. *Kassiomis K., Papageorgiu K., Rural development by afforestation in predominantly agricultural areas: issues and challenges from two areas in Greece, „Forest Policy and Economy” 2004.*
5. *Mizaraitė D., Mizaras S., Afforestation of agriculture land as a tool of rural forestry development in Lithuania, Small-scale forestry and rural development, The intersection of ecosystems, economics and society, 2009.*
6. *Pinto-Correja T., Future development in Portuguese rural areas: how to manage agricultural support for landscape conservation?, „Landscape and Urban Planning”, 2000.*
7. *Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, 2004.*
8. *Program Rozwoju Obszarów Wiejskich, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, 2007.*
9. *Program Rozwoju Obszarów Wiejskich, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, 2015.*
10. *Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 18 czerwca 2007 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania zalesienie gruntów rolnych oraz zalesienia gruntów innych niż rolne objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013.*
11. *Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 8 maja 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy w ramach działania „Inwestycje w rozwój obszarów leśnych i poprawę żywotności lasów” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020.*
12. *Rozporządzenie PE i Rady (UE) (UE) nr 1305/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) i uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005.*
13. *Rozporządzenie Rady (WE) nr 1257/1999 z dnia 17 maja 1999 r. w sprawie wsparcia rozwoju wsi przez Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej (EFOiGR).*

14. *Rozporządzenie Rady (WE) nr 141/2004 z dnia 28 stycznia 2004 r. ustanawiające zasady stosowania rozporządzenie Rady (WE) nr 1257/1999 w odniesieniu do przejściowych środków wsparcia rozwoju obszarów wiejskich.*
15. *Rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005 z dnia 20 września 2005 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW).*
16. *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 11 sierpnia 2004 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowych na zalesienia gruntów rolnych objętej planem rozwoju obszarów wiejskich.*

ROLE AND MEANING OF AFFORESTATION POLICY IN PROCESS OF RURAL AREAS CREATION

Summary

The study characterized the new action of afforestation of agricultural land in RDP 2014-2020, which are depicted in the background of previous programming periods. It is a long-term activity because afforestation of agricultural land was implemented in the RDP 2004-2006 and RDP 2007-2013. The RDP 2004-2006 afforestation action was foreseen to cover 47.0 thousand. ha, in fact, it was made on 39.7 thousand. ha (84.5%), which represented 0.22% of agricultural land. On the afforestation of agricultural land there was provided financial support of € 91.7 million, including an EU contribution at 73.3 million euro (80%). In fact financial assistance was made in the amount of 384.5 million zł (96 million euro), realizing the proposals submitted by 28.5 thousand. beneficiaries. On average, per application it accounted for 13.5 thous. zł.

In the next financial perspective 2007-2013 RDP for action related to afforestation there was planned to spend more than 2.0 billion zł (513.5 million euros), while payment execution was at the level of 553.6 million zł (26.9%). In the RDP 2014-2020 the rate of payments related to afforestation has been set at 300.9 million euros, including 191.4 million (63.63%) from the EAFRD and 108.7 million euros (36.37%) from the state budget. Comparing to the total amount of support that is provided on the RDP for 2014-2020 of EUR 13 513.3 million, financial instruments for afforestation and the creation of green areas represent 2.2%.

Key words: afforestation policy, financial instruments, rate of support amounts

ROLA I ZNACZENIE POLITYKI ZALESIENIOWEJ W PROCESIE KSZTAŁTOWANIA OBSZARÓW WIEJSKICH

Streszczenie

W opracowaniu scharakteryzowano nowe działania zalesienie gruntów rolnych PROW 2014-2020, który zobrazowano na tle poprzednich okresów programowania. Jest to działanie długookresowe, bowiem zalesienie gruntów rolnych było realizowane w PROW 2004-2006 oraz PROW 2007-2013. W PROW 2004-2006 działaniem zalesieniowym przewidziano objąć 47,0 tys. ha, w rzeczywistości wykonano zadanie w wysokości 39,7 tys. ha (84,5%), co stanowiło 0,22% powierzchni użytków rolnych. Na zalesienie gruntów rolnych przewidziano wsparcie finansowe w wysokości 91,7 mln euro, w tym wkład UE ustalono na poziomie 73,3 mln euro (80%). W rzeczywistości udzielono pomocy finansowej w wysokości 384,5 mln zł (96 mln euro), realizując złożone wnioski przez 28,5 tys. beneficjentów. Średnio na jeden wniosek przypadło 13,5 tys. zł. W kolejnej perspektywie finansowej PROW 2007-2013 na działanie związane z zalesieniami zaplanowano wydać ponad 2,0 mld zł (513,5 mln euro), płatności zrealizowano natomiast na poziomie 553,6 mln zł (26,9%). W PROW 2014-2020 wysokość płatności na działanie związane z zalesieniami określono na

poziomie 300,9 mln euro, w tym 191,4 mln euro (63,63%) pochodzić będzie z EFRROW oraz 108,7 mln euro (36,37%) z budżetu państwa. W porównaniu do ogólnej kwoty wsparcia jakie przewidziano na PROW w latach 2014-2020 w wysokości 13 513,3 mln euro, instrumenty finansowe na zalesienie i tworzenie terenów zielonych stanowią 2,2%.

Słowa kluczowe: polityka zalesieniowa, instrumenty finansowe, wysokość stawek pomocy.